

Jónás Norbert Ferenc*

Az abortusz kérdése a protestáns és római katolikus etikában**

Bevezetés

Az abortusz kérdése egyre nagyobb aktualitást és figyelmet nyer napjainkban. Jelen van a nyugati kultúrák hétköznapjaiban – gondoljunk a Pro choice és a Pro life mozgalmakra –, s emellett az abortusz legalizálásának vagy éppen liberalizálásnak kérdését egyre több politikai párt emelte be a maga kampánypontjainak sorába. A média közéleti fórumai gyakran kéri ki mind a közismert személyek, mind a közemberek véleményét az abortusz liberalizálásával vagy szigorításával kapcsolatban. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a sok véleménynyilvánítás és politikai vita közepette elenyésző arányban jelenik meg teológiai állásfoglalás és egyházi tanítás a magzatelhajtással kapcsolatban, és úgy tűnik, hogy az egyházi tanítás súlya mellékessé vált a posztmodern társadalom közéleti kérdéseinek tárgyalásában.

Kérdés tehát, hogy számottevő-e a keresztyén egyház etikai tanítása az abortusz kérdésében. Ha nemmel válaszolunk, akkor tagadjuk a keresztyén egyház azon feladatát, hogy fel kell mutatnia a szekularizált világnak a maga örök érvényű értékeit, amelyek között igen lényeges az emberi élet védelme. Amennyiben igennel válaszolunk, mindenekelőtt tudatában kell lennünk annak, hogy a Szentírás nem ad közvetlen válaszokat, illetve nem nyújt konkrét tanítást az abortusz kérdésre. Ezért a keresztyén etikusokra hárul az a feladat, hogy olyan válaszokat találjanak napjaink életet veszélyeztető jelenségeire, amelyek nem mondanak ellent Isten kinyilatkoztatott akarátának és szeretetének.

* Jónás Norbert Ferenc (Székelyudvarhely, 1999) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet elsőéves magiszteri hallgatója. Középiskolai tanulmányait a székelyudvarhelyi Baczkamadarasi Kis Gergely Református Kollégiumban végezte (2014–2018). A 2020/2021-es tanévben Erasmus+ cserediákként tanult egy-egy félévet a budapesti Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán és a Debreceni Református Hittudományi Egyetemen.

** Az itt közölt tanulmány I. díjat nyert a 26. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencián (Kolozsvár, 2023. május 18–21.).

Ebben a dolgozatban azt kívánom megvizsgálni és egymással összehasonlítani, hogy mit tanít a művi magzatelhajtásról a magyar protestáns és római katolikus egyház. Feltételezem, hogy az említett egyházak hasonló álláspontot képviselnek az élet védelmével kapcsolatban, viszont más-más perspektívából ítélik meg a magzatelhajtás kérdését. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a művi magzatelhajtást milyen teológiai és etikai érvek alapján nevezi az egyik felekezet kárhozatos bűnnek, a másik pedig elfogadható rossznak.

A kérdés megválaszolásához jelenleg érvényben levő protestáns és római katolikus egyházi nyilatkozatokat veszem alapul. Az abortuszról szóló egyházi tanítások jobb megértése érdekében azokat a keresztyén etikákat használtam, amelyek rávilágítanak a tanítások teológiai gyökerére. Ezt követően egymás mellé állítva ütköztetem azokat a pontokat, ahol eltérés mutatkozik az abortuszról alkotott protestáns, illetve római katolikus tanítás között.

1. Az abortuszról

1.1. Az abortusz fogalmáról és hatásáról

A szakirodalom abortusznak nevez minden olyan elvetélést, magzatelhajtást, korai terhességmegszakítást, amely a magzat halálához vezet. A terhesség megszakadásának 28. hete előtti időszakban koraszüléstről beszélünk. Abortuszról abban az esetben lehet szó, amikor a terhesség megszakítása a terhesség 16. hete előtt történik. Az abortusz esetében a magzat képtelen az anyaméhén kívül létezni, a koraszülés esetében viszont nem mindig áll fenn a magzat elhalálása.¹

Az abortusz kifejezés a latin *aborior*² igéből származik, jelentése: elvetél, korán születik meg, idő előtt világra jön, elhal. A társadalom szélesebb körében főként a mesterséges, vagyis orvos által végrehajtott beavatkozást értik abortuszon. Orvosi szóhasználatban az abortusz kifejezés nemcsak a művi vetélést (*abortus artificialis*), hanem a spontán vetélést (*abortus spontaneus*) is jelenti. Erkölcsi szempontból a művi, azaz a mesterséges vetélés esetében merülnek fel kérdések. Míg a spontán abortusz esetében nem áll fenn

¹ Abortusz. In: Élesztős László – Rostás Sándor (főszerk.): *Magyar nagylexikon. I. kötet (A–ANC)*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1993, 50.

² Aboriri: *ab-* (el) és *oriri* (ered, születik, keletkezik) kapcsolódásából. Ld. Abortusz. In: *Arkanum. Kézikönyvtár/Magyar etimológiai szótár*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/abortusz-F14F1/> (2023. márc. 13.).

a szándékosság indítéka, addig a művi abortusz esetében egy külső beavatkozás szakítja meg a magzat anyaméhben belüli létezését, legyen az akár közvetett vagy pedig közvetlen célzattal.³ A szakirodalom három fő csoportba sorolja az orvosi művi terhességmegszakítás módjait:

Az első csoportba az „alulról” történő abortuszok tartoznak. Az ilyen eljárások során a magzatot küretkanállal vagy vákuumaspirációval távolítják el a kitágított méhnyakon keresztül. Ezt a módszert a terhesség első trimeszterében lehet alkalmazni.⁴

A második csoportba a mérgezéssel történő abortuszok tartoznak. Ebben az esetben két eljárást lehet alkalmazni: vagy az RU-486 (Mifepristone) nevű szintetikus szteroid alkalmazásával, amelyet a terhesség 50. napjáig lehet beadni, vagy pedig sóoldat magzataburokba való befecskendezésével a terhesség 16. hete után. Mindkét esetben előbb elpusztul a magzat, s ezt követően koraszülést beindító szert adnak az anyának.

Az eddig említett két módszer esetében fennáll az édesanya testi egészségének súlyos károsodása: erős vérzés, a méhnyak súlyos sérülése stb.⁵

Az abortusz harmadik csoportja az úgynevezett „felülről” történő abortusz vagy hysterectomy, azaz a méh teljes vagy részleges eltávolítása. Ezt a módszert a fejlettebb magzatok esetében alkalmazzák, és korai császármetszésnek is tekinthető, amelyet a terhesség 16. és 28. hete között lehet elvégezni.⁶

Az abortusz végrehajthatóságának jogi szabályozásáról és annak romániai, illetve magyarországi érvényességéről később fogok beszélni, és ebben a részben még olyan reprezentatív statisztikákat ismertetnék, amelyek a múlt századtól kezdődően napjainkig mutatják, hogy miként változott országonként az abortusz tendenciája.

A *Guttmacher Institute* adatai⁷ azt mutatják a nem várt terhességekre és abortuszokra vonatkozólag, hogy az utóbbi 30 év folyamán (1990–2019) világszerte növekedett azoknak a nem kívánt terhességeknél az ará-

³ Barna Gábor: Abortusz. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I. kötet (A–Bor)*. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2004, (16–24) 16.

⁴ Abortion. In: *The New Encyclopaedia Britannica*. Volume 1. 15th edition. Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago 1996, (35–36) 35.

⁵ Uo. 36.

⁶ Uo.

⁷ Global and Regional Estimates of Unintended Pregnancy and Abortion. In: *Guttmacher Institute*. <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/induced-abortion-worldwide> (2023. márc. 13.).

nya, amelyek abortusszal végződnek. 1990 és 1994 között még 36%-ot mértek, míg 2015 és 2019 között az arány 50%-ra emelkedett. A abortusszal végződő nem kívánt terhességek aránya a közepes gazdasági és jövedelmű országokban a legmagasabb (66%), míg a magas és alacsony gazdasági potenciálú és életszínvonalú régiókban megközelítőleg 40% körüli. Ez az adat főként azért érdekes, mivel azok az országok, amelyekben tilos vagy nagyon szigorúan szabályozott az abortusz, illetve ahol az abortusz széles körben legalizált, arányaikban véve nagyon hasonló adatokat mutatnak. Kínát és Indiát leszámítva az abortuszok aránya magasabb azokban az országokban, ahol korlátozzák vagy tiltják az abortuszt.

Az európaihoz hasonló észak-amerikai társadalomra a következő adatok jellemzőek: 1990 és 2019 között 45%-kal csökkent az abortuszok aránya, úgyszintén az ezer nőre jutó abortuszok aránya is: míg 1990-ben 22/1000, addig 2019-ben már csak 12/1000. Kanadában ez 13%-os csökkentést jelent az abortuszok tekintetében, a nem kívánt terhességek abortusszal való végződése pedig 51%-ról 37%-ra csökkent. Számokban ez annyit jelent, hogy a 2015–2019-es időszakban 265 000 nem kívánt terhességből 97 500 végződött abortusszal. Hasonlót láthatunk az Amerikai Egyesült Államok (AEÁ) esetében is, ahol 1990 és 2019 között 48%-kal csökkent az abortuszok aránya. Az abortusszal végződő nem kívánt terhességek arányának csökkenése pedig még látványosabb az északi szomszédjához képest, ugyanis 2 590 000 nem várt terhességből 886 000 végződött abortusszal.⁸

Európában az abortuszok aránya 64%-kal csökkent 1990 és 2019 között. Az ezer nőre jutó abortuszok aránya 70/1000-ről 20/1000-re csökkent. Észak-Európa térségében az abortusszal végződő nem kívánt terhességek aránya 43%-ról csökkent 36%-ra. A 2015 és 2019 közötti időszakban 843 000 nem kívánt terhességből 464 000 ért véget abortusszal. Nyugat-Európában már csak 5%-os csökkenést láthatunk ugyanabban az időszakban: az abortusszal végződő nem kívánt terhességek aránya mintegy 38% marad. Számokban ez azt jelenti, hogy 990 000 nem kívánt terhességből 377 000 szakadt meg abortusszal. Dél-Európában 49%-kal csökkent az abortuszok száma 1990 és 2019 között. A abortusszal végződő nem kívánt terhességek aránya 61%-ról 55%-ra csökkent. A kelet-európai abortuszstatisztikák a következőket mutatják: 1990 és 2019 között 70%-kal csökkent az abortuszok száma, az abortusszal végződő nem kívánt terhességek aránya pedig 81%-ról 67%-ra. Ez az arány kissé meglepő lehet a 2015 és 2019 közötti időszakhoz képest,

⁸ *Global and Regional Estimates of Unintended Pregnancy and Abortion.*

ugyanis 3 290 000 nem kívánt terhesség 2 170 000 abortusszal végződött. Bár Románia és Magyarország is ebbe a régióba van besorolva, szükségesnek tartom közelebbről is láttatni a két ország abortuszstatisztikáit.⁹

Előljáróban megjegyezném, hogy a kommunista diktatúra idején mind Romániában, mind Magyarországon politikai, gazdasági és társadalmi eszközként használták az abortusz szabályozását. 1950 és 1985 között a magyarországi kommunista rezsim az ország életszínvonalának növelése érdekében törvényesítette, sőt bizonyos esetekben javallta az abortuszt. Ennek az lett az eredménye, hogy az említett időszakban 4 135 587 magzatelhajtást hajtottak végre.¹⁰ A román kommunista kormány szovjet nyomásra liberalizálta az abortuszt 1957-ben. 1966-tól viszont már tilos volt abortuszt végrehajtani a kormány családtervezési és nemzeterősítési politikájának következtében, és hat eset volt kivétel:

1. ha az anya élete veszélyben forog;
2. ha a szülők közül valamelyik örökletes betegségben szenved;
3. ha a terhes nő súlyos testi vagy mentális problémákkal küzd;
4. ha a terhes nő életkora meghaladja a 45 évet;
5. ha a teherbe esett nő már megszült és nevel négy gyermeket;
6. ha a terhesség erőszak következménye.¹¹

Ennek a szabályozásnak a következtében az anyák elhalálozásának száma 1989-ben ötször akkora volt, mint 1966-ban, vagyis 169 női haláleset jutott 100 000 születésre, ami tízszer több volt, mint más európai országokban.¹²

A kommunizmus bukását követő 30 évben az abortuszok tendenciája a következőképpen alakult a két országban: Magyarországon 1990-ben 100 élve születésre még 3,18 nő halála jutott, míg 2019-ben ez a szám már csak 1,12/100. Ugyancsak 2019-ben 9,3 abortusz jutott 1000 nőre. Magyarország jelenleg a harmadik helyen szerepel az Európai Unió országainak abortuszlistáján, ahol 1000 élve születésre 273,9 abortusz jut.¹³

⁹ *Global and Regional Estimates of Unintended Pregnancy and Abortion.*

¹⁰ Barna Gábor: *i. m.* 18.

¹¹ Apostol, Nicoleta: Dreptul la Avort și Drepturi Reproductive in Romania. In: Apostol, Nicoleta: *Dreptul la avort și drepturi reproductive în Europa și România.* Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA (Centrul FILIA) și Euroregional Center for Public Initiatives (ECPI), București 2012, (52–61) 52. <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Dreptul-la-avort-si-drepturi-reproductive-in-Europa-si-Romania.pdf> (2023. márc. 7.).

¹² Uo. 53.

¹³ The World's Abortion Laws. In: *Center for Reproductive Rights.* <https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/> (2023. márc. 13.).

1958 és 2017 között Romániában megközlítőleg 22,1 millió abortuszt jegyeztek be. 2017-ben 55 931-et, azaz a Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization – WHO) adatai szerint 30 abortusz jutott 100 élve születésre. Ugyancsak a WHO szerint a Romániában végrehajtott abortuszok aránya több mint kétszer olyan magas, mint az Európai Unióban: 1000 élve születésre 480 abortusz jut. A terhes tinédzserek száma is nagyon magas: 2012–2013-ban 12 073 tinédzszerterhességet jegyeztek, és ezek közül 7547 esetben hajtottak végre abortuszt.¹⁴

1.2. Az abortusz jogi szabályozása az érvényben lévő romániai és magyarországi jogban

Mielőtt rátérnék az abortusz romániai és magyarországi jogszabályozására, előbb kitekintést nyújtok a globális tendenciákra. A *Center for Reproductive Rights* (1992–2022)¹⁵ által készített diagramok és statisztikák a következő adatokkal szolgálnak. A világ országainak jelenlegi abortuszsabályozása ötféle esetben jelenik meg:

1. *abszolút tiltott* (a nők 6%-át érinti; 24 országban érvényes, mint például Egyiptomban, a Fülöp-szigeteken, Madagaszkáron stb.);
2. *engedélyezett, ha az anya élete veszélyben forog* (a nők 22%-a érintett, és 41 ország alkalmazza, például Mexikó, Brazília, Líbia, Indonézia, Irán);
3. *engedélyezett, ha egészségügyi gond lép fel az anyánál* (a nők 12%-át érinti, és 48 országban érvényes, például Lengyelországban, Szaúd-Arábiában, Peruban stb.);
4. *engedélyezett szociális és gazdasági okokból* (a nők 24%-a érintett, és 13 országban alkalmazzák: Nagy-Britanniában, Indiában, Japánban stb.);
5. *az anya kérésére elvégezhető* az állam által meghatározott terhességi intervallumban (a nők 36%-a érintett, és 75 országban alkalmazzák váltakozó intervallumokkal, például Romániában, Magyarországon, az AEÁ egyes államaiban,¹⁶ Oroszországban, Törökországban, Ausztráliában, a Dél-

¹⁴ Abortuszstatisztikák Romániában [Statistici despre avort în România]. In: *Darul Vieții*. 2023. április 6. <http://www.darulvietii.ro/resurse/statistici/statistici-despre-avortul-din-romania/> (2023. szept. 24.).

¹⁵ Uo.

¹⁶ 2022. június 24-én az AEÁ Legfelsőbb Bírósága hatályon kívül helyezte a Roe kontra Wade ítéletet. Ennek következtében az AEÁ tagállamainak bizonyos része feltételezhetően betiltja az abortuszt. Ld. *The World's Abortion Laws*. In: *Center for Reproductive Rights*. (<https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/?country=USA> (2023. márc. 13.)). Vö. Brynes, Timothy A. – Segers, Mary C. (eds.): *The Catholic Church and the Politics of Abortion: A View*

afrikai Köztársaságban stb.; ezekben az államokban változó az abortusz végrehajtására megállapított időpont, de a leggyakoribb a terhesség 12. vagy 14. hetéig elvégezhető abortusz).

A Magyarországon jelenleg érvényben lévő abortuszzsabályozás minde-
nekelőtt azt mondja ki preambulunként, hogy „a fogantatással induló mag-
zati élet tiszteletet és védelmet érdemel”, és hogy „a terhességmegszakítás
nem a családtervezés és a születésszabályozás eszköze”. Az abortusz végre-
hajtásának módjáról pedig így rendelkezik:

„5. §* (1) A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő
súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel
szakítható meg.

(2) Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illet-
ve társadalmi ellehetetlenülést okoz.”¹⁷

A magyarországi jog három időpontot határoz meg az abortusz elvégzé-
sére: a terhesség 12. hetéig abban az esetben, ha az állapotos nő egészségét
súlyosan veszélyeztető indok merül fel, vagy a magzat orvosilag valószínű-
síthetően súlyos fogyatékoságban szenved, illetve a terhesség bűncselek-
mény következménye, és a nő számára súlyos válsághelyzetet eredményez
[6. § (1)]; az abortusz engedélyezhető a terhesség 18. hetében is, ha az álla-
potos nő korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen, emellett akkor
is, ha olyan egészségi ok merül fel, amiről az anya nem tehet, vagy orvosi té-
vedés és mulasztás következménye [6. § (2)]; a terhesség 20. hetében akkor
lehetséges a magzatelhajtás, ha a magzat genetikai, teratológiai ártalmának
valószínűsége eléri az 50%-ot [6. § (3)]. Abban az esetben, ha az anya élete
veszélyeztetett a szülés által, vagy ha a magzat a szülés utáni étellel össze-
egyeztethetetlen rendellenessége fennáll, az abortuszt a terhesség időtarta-
mától függetlenül meg lehet szakítani [6. § (4)].¹⁸

A romániai jogszabályozás a következőket szögezi le az emberi élet méltóságáról és védelméről: „A jogképesség a személy születésekor lép érvény-
be és annak halálával szűnik meg” (II. I. 35. cikk).¹⁹ Továbbá:

from the States. Routledge Taylor and Francis Group, London–New York 2019, 31–32., továb-
bá Horn, Trent: *20 Answers Abortion: Catholic Answers*. El Cajon, California 2014, 11.

¹⁷ 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről. In: *Wolters Kluwer*. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200079.tv> (2023. márc. 18.).

¹⁸ Uo.

¹⁹ *Román polgári törvénykönyv*. 2. kiadás. Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár 2017, 18.

„Az emberi lény veleszületett jogainak biztosítása: minden személy életét, egészségét, valamint testi és lelki épségét a törvény egyenlő módon garantálja és óvja.”²⁰

A 61. cikk 2. és a 62. cikk. 2. pontja alatt pedig ez áll:

„Az emberi lény érdekei és jóléte elsőbbséget élveznek a társadalom vagy a tudomány egyedi/sajátos érdekeivel szemben. [...]

„Tilos mindennemű eugenikai gyakorlat folytatása, amelynek célja a személyek szelekciójának/kiválasztódásának megszervezése.”²¹

A romániai jogi szabályozás 2008, illetve 2010 óta engedélyezi az abortuszt a terhes nő kérésére. Ezt a terhesség 14. hetéig lehet elvégeztetni állami és magánklinikákon.²² A 14. hét utáni abortusz abban az esetben nem büntetendő, ha a terhesség megszakítása a terhes nő életének megmentése, illetve egészségének vagy testi épségének érdekében szükséges.²³ A terhesség 24. hetében akkor szakítható meg a terhesség, ha a nő élete veszélyeztetett, vagy ha súlyos testi rendellenesség jelentkezik a magzatnál. A terhességmegszakítás tilos az egészségügyi intézményeken kívül, vagy olyan rendelőkben, amelyek nem rendelkeznek abortusz-végrehajtásra feljogosító engedéllyel. A terhesség megszakítását tilos olyan személynek végrehajtania, akinek nincs orvosi vagy szakorvosi végzettsége.²⁴

2. Méltó az embrió a maga életére? Az emberi méltóság kérdése

2.1. Az ember mint személy

Amint láthattuk, a jelenlegi törvényes abortuszsabályozás meghatározott időpontokhoz, időintervallumokhoz köti a terhesség megszakítását. Ez elsősorban azt jelenti, hogy nem az abortusz elfogadhatósága vagy tiltása a központi kérdés, hanem a magzat személylé válásának az ideje. Etikai szempontból a kérdés így hangzik: mikortól tulajdonítunk személyi státuszt a még meg nem született embernek? Az így feltett kérdés pedig már meg

²⁰ Román polgári törvénykönyv, 61. cikk 1., 23.

²¹ Uo.

²² Apostol, Nicoleta: *i. m.* 43.

²³ Uo. 54.

²⁴ Uo. 43.

is határozza az abortuszhoz való viszonyulásunkat, ugyanis az embert személynek tekinti, és egyúttal kifejezésre juttatja az élethez való jog odatulajdonítását is. Az ember létezésének az az egyik fő jellemzője, hogy személyként létezhet. A személyként elismert *species homónak* pedig kijár, hogy tiszteletben tartsák emberi méltóságát. Egy ember személyként való elismerése azt feltételezi, hogy emberi méltóságot is tulajdonítanak neki.²⁵ Tehát ebben a részben az ember személylétezésének és mibenlétének etikai vonatkozásáról lesz szó.

A személyiség egyaránt lehet erkölcsi, lélektani és bölcséleti kifejezés. Bölcséleti értelemben a személyen a szellemi adottságokkal rendelkező embert értjük.²⁶ Ez a szellemi adottság abban nyilvánul meg, hogy a személy oly módon képes elhatárolni magát a külvilágtól, hogy közben egységben tartja sokoldalúságát.²⁷ Ennek birtokában vagyunk képesek saját magunkat is önmagunkként felfogni, és ezáltal önmagunkhoz is kapcsolódnunk.²⁸

A természeti jog szerint a személyiség egy olyan élő szervezet, amely az emberi lények fajába tartozik. Ugyanakkor nemcsak neme szerint tartozik az emberi fajba, hanem erkölcsi tagja is az emberek közösségének, a társadalomnak.²⁹ Ennek a közösségnek a tagjait erkölcsi és társadalmi jogok illetik meg. Az erkölcsi hovatartozás legfőképpen az ember szellemi képességein, vagyis intellektusán alapszik, s ez az eredője méltóságának is.³⁰

A személyiség erkölcsi meghatározásában fontos tényezőként jelenik meg a relationalitás. Ebben az esetben a személy fogalma azt a perspektívát jelöli, hogy felismerjük az önreflexió készségét a másik emberben, s ezáltal személyként tekintünk rá. A személyi lét tehát a megvalósuló kapcsolattól függ, és nem az ember belső tulajdonságaitól. Ilyen megközelítésben elmondhatjuk, hogy a személyi létezés aktualitás és dinamizmus jellemzi, ezért az ember csak akkor tudja megőrizni identitását, ha relációban marad, s abban személyként van jelen.³¹

²⁵ Orosz Gábor Viktor: Születés és a halandóság etikája. In: Fazakas Sándor (szerk.): *A protestáns etika kézikönyve*. Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest 2017, (179–222) 181.

²⁶ Tuba Iván: VII. Személy és erkölcs. In: Berán Ferenc (szerk.): *Emberismeret és etika*. Szent István Társulat, Budapest 2002, (119–140) 119.

²⁷ Uo. 119–120.

²⁸ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 188.

²⁹ Mannien, Bertha Alvarez: *Dialogues on the ethics of abortion*. Taylor & Francis Group, New York–London 2022, 30.

³⁰ Uo. 31.

³¹ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 188.

Az emberi méltóság kérdését megelőzően szükséges tisztáznunk a személyi lét kezdetének időpontját. Az emberi élet kezdetét illetően különböző szemléletek születtek. A nézetek egyik csoportja a fogamzást tekinti a kezdődő élet időpontjának, míg a nézetek másik csoportja a terhesség későbbi időpontjaihoz köti a magzat személyi voltát. A második csoport bizonyos emberi tulajdonságok és képességek (cselekvő- és vétőképesség, gondolkodás és döntéshozás, érzékelés stb.) kialakulásával kapcsolja össze az ember személyiségének kezdetét.³²

Jobbágyi Gábor a következő, elsősorban jogi és orvosi szempontból meghatározó időszakaszokat sorolja fel az abortuszra nézve:

- a) a fogamzást követő 14. nap, ugyanis a zigóta a 14. nap után ágyazódik be a méhfalba, és zárul le az ikresedés lehetősége;
- b) a fogamzást követő 3. hónap, amikor az agy elér egy emberre jellemző fejlettségi szintet (gastruláció);
- c) a születés pillanata;
- d) a gyermek első éve alatt, miután meg lehetett állapítani, hogy a gyermek tényleges öntudattal és szabadsággal rendelkezik.

Ezután felteszi a kérdést: minek tekinthető a magzat a személlyé válás felsorolt időpontjai előtt?³³

A *Speciális erkölcssteológia* című könyvében Helmut Weber hat szakaszra bontja és fordított sorrendben listázza a Jobbágyi Gábor által felsorolt négy szakaszt:

1. az első évek alatt;
2. terhesség alatt, illetve születéskor;
3. a harmadik hónap folyamán;
4. a 14. nap körül, a beágyazódás lezárása után;
5. a 14. nap körül, az orthikus oszthatóság lezárultával;
6. csírasejtek egybeolvadásával (a gaméta egybeolvadása).

Helmut Weber elfogadhatatlannak tartja az első és második szakaszt. Az elsőnél az az ellenérve, hogy az embert nem az értelem és a szabadság aktuális birtoklása teszi emberré. A második szakaszt pedig azzal az ellenérvel veti el, hogy az ember élethez való jogát a társadalom és más emberek szolgáltatják, nem pedig a természetjog. Ő úgy látja, hogy leginkább a ható-

³² Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog Hippokratésztől a klónozásig*. 4. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2014, 92.

³³ Jobbágyi Gábor: *Az élet joga. Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*. Szent István Társulat, Budapest 2004, 23.

dik, a gaméta egybeolvadásának szakaszára lehet úgy tekinteni, mint amely az emberi méltóság kezdete, viszont az ötödik szakasz, az ikresedés lezárulása kérdésessé teszi a hatodik abszolút elfogadottságát.³⁴

Jobbágyi Gábor szerint akár embriónak, akár potenciális személynek, vagy akár parazitának nevezzük a magzatot, jogilag ez a „lény” lényegében semminek tekinthető bármely időpontot megelőzően. Ebből kiindulva a 14 hetes magzattal jogi szempontból megengedetté válna az embrionális kísérletezés vagy genetikai beavatkozás. A harmadik hónapjában lévő magzat személyiségének kérdése Jobbágyi szerint kapcsolatban áll az animáció,³⁵ a lelkesülés időpontja körüli vitával is, s ezért van támogatója ennek a megközelítésnek az egyházi fórumokon. A születéstől számítandó személyi lét eshetőségével az a legnagyobb gond Jobbágyi szerint, hogy ebben az esetben az élet védelmének joga nem a természettől ered, hanem valaki más adja ezt. Ő annyit fűz a legutolsó időponthoz, hogy ez lényegében a fogyatékos és sérült újszülöttek elpusztításának legalizációját eredményezné.³⁶ Tehát álláspontja a következő: jóllehet a személyre jellemző tulajdonságok és képességek változnak az emberi élet különböző korszakaiban, jogilag ugyanazon emberről beszélünk. Vagyis a jogok különbözhetnek az ember életszakaszaitól függően, de orvosilag és erkölcsileg, akárcsak jogilag az emberi élet s így a személyi lét a fogantatástól kezdődik.³⁷

Helmut Weber a következő meghatározást adja az embrionális létezés különböző stádiumainak megnevezésére:

„A csírasejtek összeolvadása utáni első stádiumban lévő organizmusra a morula, blasztula vagy zigóta kifejezéseket használták, a beágyazódástól betöltött harmadik hónapig tartó időszakban embrióról beszéltek, ezután az élőlény magzatnak számít (fetus), [...] így az »ember«

³⁴ Weber, Helmut: *Speciális erkölcszociológia*. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2015, 106–107.

³⁵ „A múltban gyakran képviselték a szukcesszív animáció elméletét. Az ókorból származó és Arisztotelészre visszanyúló, de még a középkorban is érvényesülő elmélet szerint a magzat csak lassanként (succesive) válik emberré. A tulajdonképpeni emberi lelket (anima spiritualis) az anima vegetativa és az anima animalis után, vagyis létezésének 40. vagy 80. napján kapja. Az első terminus a fetus informis vagy non-animatus (a vélt kezdet előtt) és a fetus animatus vagy formatus közötti idő (a 40. vagy a 80. naptól).” Weber, Helmut: *i. m.* 103.

³⁶ Jobbágyi Gábor: *Az élet joga. Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*, 24–25.

³⁷ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog Hippokratésztől a klónozásig*, 92–94.

kifejezést nem szívesen alkalmazzák a születés előtti időszak egészére nézve.”³⁸

A dolgozat további részében a „személy” kifejezésen egy összetéveszthetetlen emberi individuumot, egyént értek, aki más személyek közösségén belül individualizálódik,³⁹ s akinek elidegeníthetetlen tulajdonsága a maga emberi méltósága.

2.2. Az emberi méltóság

Mielőtt rátérnénk a protestáns és a római katolikus szemléletre, előbb tisztáznunk kell az emberi méltóság hangsúlyosságát. Az emberi méltóság alapján azt állítjuk az emberről, hogy elidegeníthetetlen joga van az élethez, s ezért megkülönböztetjük minden más élőlénytől. Mivel az emberi méltóság szorosan kapcsolódik az ember személyiségéhez, ezt nem lehet átruházni, ezt más élőlények nem érdemelhetik ki. Egy személy méltósága automatikusan feltételezi a személy létjogosultságát⁴⁰ és életének védelmét,⁴¹ tehát a közösségi érdekek felett álló értékről van szó.

A méltóság etikai dilemmája abban áll, hogy ennek az értéknek a birtoklása eleve adott-e az ember számára, vagy pedig élete során tesz szert rá, és ezt tovább növeli. Erre egyetlen helyes etikai válasz lehetséges, és pedig az, hogy az embernek nem szükséges bizonyítani méltóságát, vagy küzdenie érte, mert az már fogantatásától, születésétől haláláig adott számára.⁴²

Kérdés, hogy az embernek mely része kölcsönzi méltóságának elidegeníthetetlen értékét. Más szóval: honnan nyeri az ember méltóságának értékét? Cicero, a sztoikus filozófus a *De Officiis* című művében azt a tiszteletet érti a „dignitas hominis”-en, az emberi méltóságon, amely emberi mivoltából jár

³⁸ Weber, Helmut: *i. m.* 103.

³⁹ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 189.

⁴⁰ „Valamennyi személynek joga van az élethez, az egészséghez, a testi és lelki épséghez, a méltósághoz, a saját képmáshoz, a magánélet tiszteletben tartásához, valamint más hasonló, a törvény által elismert jogokhoz.” (1. sz. 58. cikk.) „Ezek a jogok elidegeníthetetlenek.” (1. sz. 59. cikk.) *Román polgári törvénykönyv*, 23.

⁴¹ Ziebertz, Hans-Georg – Zaccaria, Francesco: *The Right to Life Questioned. Introductory Remarks*. In: Ziebertz, Hans-Georg – Zaccaria, Francesco (eds.): *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations*. International Empirical Research, Springer International Publishing, Cham, Switzerland 2019, (1–12) 2.

⁴² Kaiser, Bernhard: *Keresztyén etika, egy bukott világban való életről*. 1. rész. Selye János Egyetem – Református Teológiai Kar, Komárom 2018, 83.

ki mindenkinek. Cicero tehát a közös emberi természetet tartja az emberi méltóság alapjának.⁴³

A későbbi korokban Descartes szubsztanciafelfogása alapján értelmezték az ember és a természet viszonyát, és így megkülönböztették egymástól az anyagi és a szellemi szubsztanciát. Ennek következtében az ember szellemi szubsztanciáját teintették az emberi méltóság alapjának. A természeti (antropológiai) megalapozottság mellett a teológia (a kinyilatkoztatás) sajátos módon közelíti meg az emberi méltóság kérdést, de erre a későbbiekben fogunk kitérni részletesebben.

Az emberi méltóság kérdésére nagy hatást gyakorolt Immanuel Kant morálfilozófiája. Ő az erkölcsök metafizikájának alapvetésében (*Grundlegung der Metaphysik der Sitten*, 1785) foglalja az emberi méltóság fogalmával, amikor az önmagában vett célt keresi, vagyis azt, ami önmagában véve abszolút értékkel bír.⁴⁴ Kant arra a következtetésre jut, hogy az ember mint eszes lény önmagában vett célként létezik, nem pedig olyan eszközként, aki mások akaratának kiszolgálásáért létezik.

„A célok birodalmában mindennek vagy ára van, vagy méltósága. Aminek ára van, annak helyébe egyenérték gyanánt másvalamit is állíthatok, ami viszont minden ár fölött áll, ami az öncél létrejöttének egyedüli előfeltétele, annak belső értéke, vagyis méltósága van. Mivel a moralitás az egyedüli feltétel, amelynek megéléte egy eszes lényt öncéllá tehet, ennélfogva egyedül az erkölcsiségnek és az emberiségnek – amennyiben erkölcsiségre képes – van méltósága.”⁴⁵

Kant szerint az ember önmagában vett cél, és az autonómia fogalma is szorosan kapcsolódik hozzá. A kanti méltóságelv alapja tehát az emberi ész által vezetett szabadságban van.⁴⁶ Viszont a kanti morálfilozófia méltóságelvét ma kritika éri. Ugyanis amennyiben az emberi méltóság az autonómia aktuális birtoklásával együtt jelenik meg, akkor ez ahhoz a tévedéshez vezethet, hogy az ember méltóságának kritériuma egyenlő az autonómia ak-

⁴³ Cicero: *De officiis* I, 105. Ld. M. Tulli Ciceronis *De Officiis Liber Primus*. In: *The Latin Library*. <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml#105> (2023. márc. 19.).

⁴⁴ Kant, Immanuel: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. In: uó: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája*. Ford. Berényi Gábor. Gondolkodók. Gondolat Kiadó, Budapest 1991, (13–104) 60.

⁴⁵ Uo. 68.

⁴⁶ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 186.

tuális meglétével. Kettősség alakul ki a kanti autonómiafogalom és az emberi lény eltárgyasíthatatlan volta között.⁴⁷

Fontos leszögeznünk, hogy az előbb említett szerzők és gondolkodók nem sorolják be a még meg nem született emberi magzatot a maguk méltóságfogalmának kategóriájába, ugyanis ők a megszületett élő ember természetére, szubsztanciájára vagy autonómiájára tekintve beszélnek az emberi méltóságról. Tehát óvatosaknak kell lennünk, amikor e gondolkodók méltóságfogalmával szeretnénk igazolni a magzati élet dignitását. Ezek az értelemzések abban segítenek, hogy könnyen észrevegyük a filozófiai etika és a teológiai etika méltóságértelmezése közötti különbségeket.

Amint láthattuk, a fent említett filozófusok mindegyike az emberi természetből kiindulva vont le következtetéseket az emberi személy és méltóság tekintetében. A filozófiai etikai és a teológiai etika között az a legnagyobb különbség, hogy az előbbi antropocentrikus, az utóbbi pedig teocentrikus.

2.2. A magzat méltósága a keresztyén teológiában

Az abortusszal kapcsolatos erkölcsi érvelés néhol éles eltéréseket mutat a protestáns teológián belül. Vannak olyan protestáns szakemberek, akik szerint a keresztyének számára nem szükséges és nem is gyümölcsöző bekapcsolódni az emberi élet kezdetéről szóló vitákba, mások pedig éppen a magzat erkölcsi státuszának megállapítására alapozzák az abortusz értelmezését.⁴⁸ Gyökössy Endre találóan állapítja meg: mivel a protestáns egyházaknak nincs központosított tanítóhivataluk, ezért esetükben nehéz egy olyan egységes etikai tanításra hivatkozni, mint amelyet a Római Katolikus Egyház Hittani Kongregációja fogalmaz meg. Ezért ebben a dolgozatban a magyarországi és az erdélyi református egyház, valamint az Evangelische Kirche im Deutschland (EKD) nyilatkozatai⁴⁹ alapján ismertetem a protestáns etikák álláspontját.

⁴⁷ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 186.

⁴⁸ Childress, James F.: *Christian Ethics, Medicine, and Genetics*. In: Gill, Robin (ed.): *The Cambridge Companion to Christian Ethics*. 1st edition. Cambridge University Press, Cambridge 2001, (261–276) 263.

⁴⁹ 1986-ban úgy döntött a Német Püspöki Konferencia és a Németországi Evangélikus Egyház Tanácsa (Evangelische Kirche im Deutschland), hogy a korábbi nyilatkozatok mintájára közös munkacsoportot állít fel az élet védelméről szóló közös nyilatkozat elkészítésére. A tematikus horizont szándékosan tág volt, különösen azért, mert a meg nem született élet védelméről lévén szó, a római katolikus és a protestáns oldal közötti különbségeket nem le-

A protestáns és a római katolikus méltóságértelmezés alapja a teológiai antropológiában keresendő. A teológiai antropológia és etika teocentrizmusa elsősorban a Szentírásra alapul. (A protestáns etika kizárólag a Szentírást fogadja el alapvetésnek,⁵⁰ a római katolikus etika viszont a természeti törvényre, a *lex naturalis*ra is alapoz a Szentírás és apostoli tradíció mellett.)⁵¹ Mivel a két felekezet nem teljesen azonos teológiai szemléletet vall, eltérő az abortusz etikájáról alkotott véleményük is.

A protestáns és a római katolikus teológiai tanítás abban bizonyul egységesnek, hogy az emberi életet Isten ajándékának tekintik. Vallják, hogy a teremtő Isten minden élet adója és egyedüli ura⁵² (Deut 32,39–40). A Szentírás szerint Isten a maga védelme alá helyezte az életet, és azt megszenteltnek tekintti (a gyilkolás ellen ld. Gen 96; Ex 20,13; Deut 5,17; Mt 5,21; az élet szentségéről ld. 1Kor 3,16 skk; 6,19). Az ember méltósága és értéke csak a halálban szűnik meg, amely a szentírási értelmezések szerint a bűneset következménye (Gen 2,14; Róm 6,23).⁵³ E szemlélet szerint az ember Isten szemében különlegesebb, értékeesebb a többi teremtenyhez képest (ld. Zsolt 8,6).⁵⁴

hetett figyelmen kívül hagyni. A közös munkacsoport 1987 tavaszán kezdte meg munkáját, tanácskozásának eredményét pedig 1989 nyarán ismertette a két egyház vezető testületével. Ld. Gott ist ein Freund des Lebens. In: *EKD – Evangelische Kirche im Deutschland*. https://www.ekd.de/gottistfreund_1989_vorwort.html (2023. márc. 29.).

⁵⁰ Sebestyén Jenő: *Református etika*. Iránytű Kiadó, Budapest–Gödöllő 1993, 17–18.

⁵¹ Kaiser, Bernhard: *i. m.* 83. Vö. *Evangelium vitae*, III. 62. (III. Fejezet. Ne ölj! Isten szent törvénye). Ld. *Evangelium vitae*. II. János Pál pápa enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, szerzeteseknek és szerzetesnőknek, a laikus krisztushívőknek és minden jóakarátú embernek az emberi élet sérthetlenségéről. 1995. március 25. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> (2023. márc. 24.).

⁵² *Evangelium vitae*, III. 53. Uo. Vö. *Gott ist ein Freund des Lebens* (1. Die Gabe des Lebens); ld. még: I. Az életről szóló bibliai tanítás, 1. [§]. In: *Az élet Istené. A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása*. Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár 2016. Ld. még *Az élet Istené. A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása*. [Kolozsvár 2009. november 18.] Erdélyi Református Egyházkerület, <https://reformatus.ro/rolunk/zsinat> (2023. márc. 7.). Állásfoglalás a magzati élet védelmében. In: *A Magyarországi Református Egyház Budapesten, 1991. február 27-én megnyílt zsinatának jegyzőkönyve, III. ülészak, második ülés, 1992. május 5.*, 108. Magyarországi Református Egyház, https://www.reformatus.hu/documents/332/1992.05.05_%C3%8111%C3%A1s_foglal%C3%A1s_a_magzati_%C3%A9let_v%C3%A9delm%C3%A9ben.pdf (2023. márc. 7.).

⁵³ Kaiser, Bernhard: *i. m.* 83.

⁵⁴ *Donum vitae*. Katolikus Tanítóhivatal – Hittani Kongregáció: Instrukció a kezdődő emberi élet tiszteletéről és az utódnemzés méltóságáról. In: *Magyar Püspöki Konferencia*. <https://>

A keresztyén teológia az istenképűség gondolatával kapcsolja össze az ember értékét és méltóságát. A Szentírás alapján Isten csak az embert teremtette a maga képére és hasonlatosságára (Gen 1,26–27). Ezért az istenképűség, az „*imago Dei*” kizárólag az emberi nem kiváltsága.⁵⁵ Noha mindkét teológiai gondolkodás az *imago Dei* gondolatából származtatja az emberi méltóságot, értelmezésében eltérő szemléletet követnek.

A keresztyén teológia hosszú története folyamán többféle értelmezés született az ember istenképűségével kapcsolatban. Az *imago Dei* gondolata csak tízszer fordul elő a Bibliában, és elsősorban krisztológiai tartalma miatt jelentős: Isten valóságos képe maga Jézus Krisztus, aki által meg is újul az ember istenképűsége (2Kor 4,4; Zsid 1,3; Kol 1,15; Róm 8,29). Az Újszövetség az 1Kor 11,7-ben, a Kol 3,10-ben és a Jak 3,9-ben alkalmazza az emberre is, tehát antropológiai értelemben.⁵⁶ A hagyományos értelmezés bizonyos emberi képességet ért az istenképűségen, amely az isteni természetből, az isteni spiritualitásból származik. Ez az úgynevezett strukturális megközelítés. Ez egyfajta természetbeni rokonságot sejtet Isten és ember között, viszont ez a szemlélet mára elvesztette relevanciáját.⁵⁷ Emellett még két megközelítést tartunk számon: az úgynevezett funkcionális és relacionális értelmezési elvet.⁵⁸

regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=187 (2023. márc. 24.). A *Donum vitae* a Hittani Kongregáció adta ki 1987. február 22-án II. János Pál pápa jóváhagyásával, amelyet Joseph Ratzinger, a majdani XVI. Benedek pápa és Alberto Bovone bíboros írtak. Ez a nyilatkozat konkrét teológiai válaszokat ad a mesterséges megtermékenyítés, a családvállalás, a szexualitás és az abortusz kérdésére. A mai napig érvényben levő nyilatkozatot a római katolikus egyház aktualizálta 2008-ban a *Dignitas personae* nyilatkozattal (ld. A személy méltósága. *Dignitas personae*. In: *Kattanok. Katolikus morálteológia*. <http://kattanok.weebly.com/hittani-kongregaacutecioacutedignitas-personae.html> (2023. márc. 24.). Vö. még *Gott ist ein Freund des Lebens* (1.1. Gabe und Gefahrdung des Lebens). Ld. még: Gaizler Gyula – Nyéky Kálmán: *Bioetika*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest 2003, 41.

⁵⁵ Blocher, Henri: *Kezdetben*. Ford. Tóth Béla. Harmat Kiadó, Budapest 1998, 81.

⁵⁶ Brink, Gijsbert van den – Kooi, Cornelis van der: *Keresztyén dogmatika*. Ford. Kiss Jenő, Márton János, Kelemen Csongor Attila, Sógor Géza. Exit Kiadó, Kolozsvár 2022, 286.

⁵⁷ Blocher, Henri: *i. m.* 78., 80., 81.

⁵⁸ A funkcionális értelmezés alapján az istenképűség egy bizonyos feladat teljesítésében fejeződik ki, például az uralkodásban (ld. Blocher, Henri: *i. m.* 79.). A relacionális nézet az Isten és ember közötti különleges kapcsolat megvalósulásában látja az istenképűséget: az ember lesz Teremtőjének hasonmása, és az Úr dicsősége őbenne tükröződik itt, a földön (ld. Brink, Gijsbert van den – Kooi, Cornelis van der: *i. m.* 288–292. Vö. Blocher, Henri: *i. m.* 84–86.). Luther számára az istenképűség az eredeti kegyelmi állapotot jelentette, az erkölcsi tö-

A római katolikus etika azt hangsúlyozza, hogy az emberi élet méltósága egyedül az élet adományozójától, a teremtő Istentől függ, ezért az embernek tiszteletben kell tartania, hogy nem rendelkezhet sem a maga élete, sem pedig a másik ember élete felett, mert az egyedül Isten rendelkezése alá tartozik. Ez a szemlélet a római katolikus antropológia három alapkövére épül: 1. Isten előtt minden ember egyenlő; 2. minden ember Isten teremtménye; 3. a „ne ölj” parancs általánosan érvényes.⁵⁹

A katolikus megközelítés szerint az ember istenképúsége célszerűségében, az ember célirányos életében nyeri el értelmét. Ezt az *Evangelium Vitae* így fogalmazza meg:

„Az élet védelme és gyarapítása, tisztelete és szeretete olyan feladat, amelyet Isten minden emberre bíz, amikor meghívja, hogy mint látható képmása részesedjék abban az uralkodásban, amelyet ő gyakorol a világ fölött [...]”⁶⁰

A katolikus szemléletben az emberi méltóság értéke egyszerre származik az ember istenképúségéből és a természet szerinti egyediségéből.⁶¹ Az embert nemcsak immanens vagy csak transzcendens valóságában tekinti egyedinek és istenképűnek, hanem a maga teljes egészében.⁶² Amikor a Hittani Kongregáció az emberi test és lélek méltóságáról beszél, a *dignitas personae*val a Gen 1,26 „hasonlatosság” kifejezésére utal, ami elhomályosodott a bűnesetben, de ezt a „hasonlatosságot” Jézus Krisztus inkarnációja állítja helyre (Jn 1,14):

„Az Egyház meggyőződése, hogy [...] Isten miután az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, teremtményét »nagyon jónak« nevezte, hogy később a Fiúban vállalja a megtestesülést. A testet öltés misztériumában Isten Fia megerősítette az emberi lényt alkotó test és lélek méltóságát.”⁶³

kéletességet, amelyet az ember a bűneset során veszett el, de amelyet Krisztus megváltó műve állít helyre (Kol 3,10; vö. Ef 4,24; ld. Blocher, Henri: *i. m.* 79.).

⁵⁹ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog Hippokratésztől a klónozásig*, 99.

⁶⁰ *Evangelium vitae*, II. 42. (II. fejezet. Én azért jöttem, hogy életük legyen. Az életről szóló keresztény üzenet).

⁶¹ *Evangelium vitae*, III. 62.

⁶² Kaiser, Bernhard: *i. m.* 83.

⁶³ *Dignitas personae* 1. 7. In: Kattanok. *Katolikus morálteológia: Az emberi étellel és szaporodással kapcsolatos alapvető antropológiai, teológiai és etikai szempontok*. <http://kattanok.weebly.com/ds-alapvet337-szemponatok.html> (2023. márc. 24.).

A katolikus etika szerint a méltóság azt a jogot fejezi ki, hogy minden emberi életet tiszteletben kell tartani, szentnek és sérthetetlennek kell tekinteni. Gaizler Gyula szerint ezen jog elismerésén kell alapulnia minden emberi életközösségnek, sőt a társadalomnak is.⁶⁴ Ehhez Tuba Iván még hozzáteszi, hogy az erkölcsalkotásban elsődlegesen az egyedi személyt tartjuk szem előtt, nem az emberi nemet vagy egy nagyobb emberi közösséget, amelyet az egyén fölé helyezhetünk.⁶⁵ Az ember méltóságából eredő élet védelméről és sérthetlenségéről XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott *Rerum Novarum*⁶⁶ pápai enciklikája beszél, amelyet Ferencz Antal a következőképpen foglal össze:

„Az ember a szülők egymás iránti szeretetéből és Isten teremtő akaratából születik meg. Ez a megalapozója az ember méltóságának, ebből következik, hogy személye egyedülálló tiszteletet érdemel, hogy életét óvni kell, és hogy sem másoknak nincs joga ártalmára lenni, de maga sem rendelkezhet korlátlan jogosultságokkal sem mások, sem saját élete felett.”⁶⁷

A római katolikus etika ezen szemlélet alá vonja az emberi magzat életének méltóságát is, amelynek saját méltósága van, s ezért tiszteletet és védelmet érdemel. A *Donum vitae* és az *Evangelium vitae* is kijelenti, hogy az embert már fogantatásától fogva személynek kijáró tiszteletben kell részesíteni, mivel a zigóta már személyi státusszal bír.⁶⁸ Az enciklikák a következő szentírási lókusokat idézik álláspontjuk alátámasztására: Jób 10,8–12; Zsolt 21,10–11; 70,6; Ézs 46,3; Jer 1,4–5 stb.⁶⁹ A katolikus teológia azzal magya-

⁶⁴ Gaizler Gyula: *Bioetika*. Pázmány könyvek. [Pázmány Péter Katolikus Egyetem], Budapest 1999, 40.

⁶⁵ Tuba Iván: *i. m.* 120.

⁶⁶ „Az emberi méltóságot, amelyről Isten maga oly nagy tisztelettel rendelkezik, senki ember büntetlen meg nem sértheti, s nem akadályozhatja meg törekvését a tökéletességre, amely a mennyei örök életnek felel meg. Az ember a maga jószántából bele sem egyezhet abba, hogy [...] természetének meg nem felelő módon bánjanak vele, [...] mert itt nem jogokról van szó, amelyekkel az ember szabadon rendelkezik, hanem Isten iránti kötelességekről, amelyeket szentül be kell tölteni.” *Rerum Novarum*. XIII. Leó pápa enciklikája a munkáskérdésről (az első pápai szociális körlevél). Róma 1891, 32. A társadalom alapértékeinek védelmében. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> (2023. márc. 23.).

⁶⁷ Ferencz Antal: *A bioetika alapjai*. Szent István Társulat, Budapest 2001, 37.

⁶⁸ *Evangelium vitae*, III. 63. és *Donum vitae*, I.

⁶⁹ A kontextusukból adódóan ezek az igehelyek nem közvetlenül vonatkoznak a kezdődő emberi élet méltóságára vagy a magzati élet védelmének gondolatára.

rázza a magzatölést tiltó bibliai versek hiányát, hogy Izráel népének vallásos és kulturális horizontjában nem fért meg a kezdődő élet bántásának vagy megölésének lehetősége. Az enciklika arra az ószövetségi szemléletre hivatkozik, amely szerint a méh gyümölcse Isten ajándéka, a meddőség pedig átkot jelent, ezért azt a következtetést vonja le, hogy a magzatelhajtás tabu volt a Biblia embere számára (Gen 15,5; 20,18; Ruth 4,13; Zsolt 127,3–4; Lk 1,25).⁷⁰

A katolikus etika elveti azt a felvetést, amely szerint a magzat fizikai és szellemi fejlődése egyúttal a személyiség méltóságának minőségében vagy státuszában is fejlődést vonna maga után a terhesség alatt. A katolikus álláspont idevonatkozó tanítását Jobbágyi Gábor foglalja össze: a terhesség felismerésekor egyértelműen egy egyedi, új, pótolhatatlan emberi életet kell számon tartanunk, a fogamzást követő időszakban pedig nem következik be minőségi ugrás. A magzat ugyanaz az egyedi ember marad a fejlődésének különböző szakaszaiban.⁷¹

A protestáns erkölcsi tanítás is azzal kapcsolja össze az emberi méltóság fogalmát, hogy Isten a maga védelme és uralma alá helyezte az életet a teremtés és megváltás jogán,⁷² és hogy ez a teremtmény az egyetlen, amelyet Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett (Gen 1,26–27 és 2,7).⁷³ Míg a római katolikus teológia a funkcionalitás elvével magyarázza az *imago Dei* értelmezését, addig a protestáns értelmezés a racionalitás felől közelíti meg az istenképűség kérdését. Eszerint az ember istenképűsége azon a kapcsolaton nyugszik, amelyet Isten alakított ki az emberrel. Az ember abban az értelemben lesz Teremtőjének képe, hogy elfogadja az ő megszólítását, és úgy válaszol erre, hogy abban a világban, amelyben él, vállalja és kinyilvánítja reábizott felelősséget.⁷⁴

Mivel az ember Isten szemében különleges értéket képvisel, ezért élete szentnek, tiszteletre méltónak és sérthetetlennek kell bizonyuljon minden ember számára.⁷⁵ Az EKD nyilatkozata így fogalmazza meg ezt az értéket:

⁷⁰ *Evangelium vitae*, II. 44.

⁷¹ Jobbágyi Gábor: *A méhmagzat életjoga. Az abortusz ellentmondásai és jogellenessége*. Szent István Társulat, Budapest 1997, 17., 18.

⁷² Szűcs Ferenc: *Teológiai etika*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest 1993, 229.

⁷³ Blocher, Henri: *i. m.* 81.

⁷⁴ Brink, Gijsbert van den – Kooi, Cornelis van der: *i. m.* 290. Vö. *Az élet Istené* (2016), 3.

⁷⁵ Szűcs Ferenc: *i. m.* 220. Vö. *Az élet Istené*, 3. *Állásfoglalás a magzati élet védelmében*, 108.

„Minden emberi lénynek saját értéke és értelme van Isten és emberek előtt. Az embernek ezen különleges értéke elidegeníthetetlen, bárhogyan is alakul az élete, és bármi is történik vele [...]”⁷⁶

A kezdődő emberi étellel kapcsolatos protestáns etikai álláspont szerint a magzati életet már a kezdettől tisztelnünk és óvnunk kell. Jóllehet a protestáns tanítás a magzatnak is emberi méltóságot tulajdonít, személyi létét olyan *potenciális* emberként határozza meg, aki még nem egy önálló élet, de mindenképpen egyedi.⁷⁷ A potenciális személynek tekintett magzat nem arra vonatkozik, hogy státuszbeli különbség van a magzati lét és az emberi lét értéke között, hanem azt, hogy az embrió nagy valószínűséggel személyiséggé fog válni.⁷⁸ Douma amiatt fogalmaz meg komoly kritikát a protestáns szemlélettel szemben, hogy a potenciális kifejezés minőségbeli különbséget sejtet az emberi és magzati élet értéke között.⁷⁹

A protestáns etika, akárcsak a katolikus, azt tanítja a Szentírás alapján, hogy Isten már az emberi élet kezdetén is jelen van, és óvja azt. A protestáns szemlélet szerint Isten az embert a maga „partneréül” választotta, akit Jézus Krisztusban feltétlenül el is fogad, és ebbe beletartoznak a még meg nem született emberi életek is (Jób 31,15; Zsolt 139,13–16; Jer 1,5).⁸⁰ Jochem Douma itt a Jer 1,5-öt emeli ki: „Mielőtt megformáltalak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek, népek prófétájává tettelek.” Majd ezt fűzi hozzá: Krisztus élete nem a keresztől kezdve fonódik össze az ember életével, hanem már a fogantatástól (Zsolt 51,7; Lk 1,35).⁸¹

A protestáns szemlélet abban is egyezik a katolikussal, hogy az élet védelmét megparancsoló és a gyilkosságot tiltó szentírási helyek a magzati életre is érvényesek.⁸² De ebben a tekintetben a protestáns etika abban kü-

⁷⁶ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.1. (Der Mensch – das „Bild Gottes“).

⁷⁷ Childress, James F.: *i. m.* 263. Vö. Gyökössy Endre: A magyar református egyház lelki-gondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. In: *Confessio* 16. (1992/3), (97–101) 98. Ld. még *Állásfoglalás a magzati élet védelmében*, 108. *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4. (Die Würde des vorgeburtlichen Lebens).

⁷⁸ A potencialitás értelmezéséről ld. még Mannien, Bertha Alvarez: *i. m.* 32–39.

⁷⁹ Douma, Jochem: *A tízparancsolat*. Ford. Czanik Péter, Iránytű Kiadó, Budapest 1994, 168.

⁸⁰ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4.

⁸¹ Douma, Jochem: *A tízparancsolat*, 163. Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válas. Abortusz*. Ford. Czanik Péter, Iránytű Kiadó, Budapest 1998, 208.

⁸² *Az élet Istené* (2016), 23. *Állásfoglalás a magzati élet védelmében*, 108. Gyökössy Endre: *i. m.* 98, *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4.

lönbözik a római katolikustól, hogy az olyan esetben, amikor az anya és a magzat élete szembekerül egymással, az anya életének megmentése lehet elsődleges. Dietrich Bonhoeffer szerint az élet megőrzése páratlan előjogot élvez a megsemmisítéssel szemben, az élet kioltása pedig „csak a feltétlen szükségszerűség” alapján lehet.⁸³ De mielőtt bárki is azt a következtetést vonná le, hogy ebben a szemléletmódban az élet abszolút tiszteletének gondolata lép érvénybe, Douma nagyon helyesen világít rá arra, hogy a Szentírás elsősorban nem az életnek tulajdonít teljes tiszteletet, hanem az élet Urának, aki szabadon dönt élet és halál felett (Deut 32,39).⁸⁴

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a magzati lét méltóságáról szóló szemlélet szorosan kapcsolódik a személyi lét méltóságához, és ezt mind a protestáns, mind a katolikus etika tanítja. Mindkét etika úgy tekint az életre, mint ami fölött az egyedüli és jogos úr Isten, aki az életet adja. A teológiai etika nem az emberi elismerésből, társadalmi vagy jogi értékrendből származtatja az élet értékének és méltóságának megalapozottságát, hanem az istenképűség funkcionális és relacionális megnyilvánulásából.

A teológiai etika hangsúlyos üzenetet közvetít az emberi életről a világ felé: Isten az élet pártján áll, számára minden élet egyformán értékes és egyedi, ezért egyetlen embernek sincs jogában azt elpusztítani.

3. Abortusz a keresztyén etikában

3.1. Abortusz a Bibliában, illetve az ókeresztyén és a reformátori iratokban

Az alcím alapján az olvasó arra gondolhat, hogy a magzatelhajtás kérdése olyan konkrét témaként jelenik meg a Szentírásban, amelyre nézve eligazítást is találhat. Ez azonban nincs így. Ugyanis azt felételezni, hogy az abortusz etikai, jogi vagy társadalmi problémaként jelenik a bibliai időkben is, anakronizmus. Tehát azok a bibliai szövegek, amelyekre hivatkozunk, nem közvetlen módon érintik a magzatelhajtás kérdését, és azt vesszük számba, hogy ezeknek alapján az apostoli atyák, az egyházatyák és a reformátorok miképpen reflektáltak a magzatelhajtás kérdésére.

Mindenekelőtt azt a szentírási helyet emelem ki, amelyre több magyarázó is úgy tekint, mint amely az abortusz egyik szélsőséges esetének leírása:

⁸³ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Ford. Visky S. Béla. Második, javított kiadás. Exit Kiadó, Kolozsvár 2021, 127–128.

⁸⁴ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 211.

„Ha férfiak verekednek, és úgy meglöknek egy terhes asszonyt, hogy az idő előtt megszül, de nagyobb szerencsétlenség nem történik, akkor bírságot kell fizetni aszerint, ahogyan az asszony férje megszabja, és bírák előtt kell azt megadni. Ha viszont nagyobb szerencsétlenség történt, akkor életet kell adni életért.” (Ex 21,22–23) A két vers az úgynevezett Szövetség könyve szövegkorpuszába tartozik, amely Rózsa Huba besorolása szerint nem kultikus vagy papi szöveg.⁸⁵ A szöveg tehát kazuisztikus rendelkezés,⁸⁶ amely a szakértők szerint két esetet fedhet le: az egyik esetben nem vetélés történik, csak koraszülés, és nem kerül veszélybe sem az anya, sem a magzat élete; a második esetben viszont komoly fizikai bántalom éri a terhes asszonyt, amelynek vetélés lesz a következménye.⁸⁷ Ez utóbbi esetben az a rendelkezés célja, hogy arányos büntetést szabjon ki a vétő félre. Az pedig, hogy a várandós anya helyzete kazuisztikussá válik, azt jelenti: az esetnek külön súlya is van, és a tálió elve szerint a vétkeket arányos büntetéssel kell sújtani: az életért étellel kell fizetnie.⁸⁸

Az Újszövetségben nem jelenik meg az abortusz szava, az ἀμβλωσίη. Az 1Kor 15,8-ban az ἐκτρομα kifejezést olvashatjuk (ld. még a LXX Préd 6,3–5), ami ugyan vetélést vagy abortuszt is jelenthet, de kontextusában valószínűleg a vetelési hibát, vagy Károli fordításában „idétlent” jelenthet, amelyet Pál apostol a maga egykori nyomorult voltának hasonlataként használt. De van olyan magyarázat is, amely szerint a Gal 5,20-ban, a Jel 9,21-ben és 18,23-ban olvasható φαρμακεία – „méregkeverés” kifejezés a vetélést előserkentő szerek használatát is jelenti.⁸⁹

Az emberi élet méltóságának tárgyalásakor szóba került az emberi élet értékéből fakadó megóvás gondolata, amelyet a Szentírás hangsúlyozottan megalapoz több helyen. Elég, ha csak a „Ne ölj!” parancsolat kétszeri előfor-

⁸⁵ Rózsa Huba: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*. Szent István Társulat, Budapest 2016, 197., 201.

⁸⁶ Ld. Tóth Kálmán: Kazuisztikus törvény. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztyén bibliai lexikon*. II. kötet. Kálvin János Kiadó, Budapest 1993, 15.

⁸⁷ Ld. Yamauchi, Edwin M.: Abortion. In: Yamauchi, Edwin M. – Wilson, Marvin R. (eds.): *Dictionary of Daily Life in Biblical & Post-Biblical Antiquity: Abortion*. Complete in One Volume, A–Z. Hendrickson Publishers Marketing, Peabody, Massachusetts 2014, (5–10) 5–6.

⁸⁸ Fretheim, Terence E.: *Exodus. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press, Louisville 1991, 247. Vö. Kaiser, Walter C.: *Exodus. The Expositor's Bible Commentary with the New International Version*. Vol. 2. Zondervan, Grand Rapids, Michigan 1990, 434.

⁸⁹ Yamauchi, Edwin M.: *i. m.* 6.

dulására gondolunk (Ex 20,13 és Deut 5,17), vagy arra, hogy amikor Jézus a törvényt magyarázza, még inkább elmélyíti a parancs értelmét (Mt 5,21–26). Emellett a Gen 6,9 is az emberi élet védettségére vonatkozó textusok közé sorolandó.⁹⁰ Viszont a textusok magyarázóí főként a felnőtt emberre vonatkoztatják a parancsok funkcióját, és nem feltétlenül a magzati életre. De a parancs célját mégis abban határozzák meg, hogy az minden ember egyéni értékének megóvásáról rendelkezik.⁹¹

A keresztyén etika többek között a következő lókusokat emeli ki a magzati élet értékének bibliai megalapozására: Jób 10,8–12; Zsolt 139,13–16; Ézs 46,3 és Jer 1,4–5. Ezekkel támasztja alá, hogy Isten már a magzati állapottól jelen van, mint aki teremtő és gondviselő.⁹² Az alábbiakban a Zsolt 139,13–16 és a Jer 1,4–5 ígerésekre fordítom a figyelmet.

A Zsolt 139,13–16-ot a kommentárirodalom elsősorban nem a magzati, de még csak nem is az emberi méltóságra vonatkoztatja, hanem az ember teremtésére. A magzat emberré formálódásában és születésében Isten teremtő munkája valósul meg újra és újra.⁹³ Az anyaméh és az alaktalan test formáltatásának képe elsősorban azt jelzi, hogy a Teremtő az emberi élet kezdetétől fogva ismeri személyesen az ember életútját.⁹⁴ Mindezek természetesen nem zárják ki annak a gondolatát, hogy Isten már az anyaméhtől, vagyis a kezdetektől fogva az ember mellett áll, és szoros kapcsolatot tart fenn vele.⁹⁵ Hozzá kell tennem, hogy a Jób 1,21-ben is hasonló gondolat jelenik meg.⁹⁶

⁹⁰ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 208.

⁹¹ Bruggemann, Walter: *Genesis. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press, Atlanta 1982, 83. Vö. Calvin, John: *Commentaries on The first book of Moses called Genesis*. Trans. by John King. Vol: 1. Baker, Grand Rapids, Michigan 1979, 296.

⁹² Ld. *Evangelium vitae*, I. 44. (I. fejezet. Testvéred vére hozzám kiált a földből. Az emberi életet fenyegető mai veszedelmek) és *Gott ist ein Freund des Lebens*, 4.4. Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 208.

⁹³ Balogh Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139,13–16 antropológiai kérdései. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 3. (2012), (9–36), 35.

⁹⁴ Dahood, Mitchell: *Psalms III. 101–150*. The Anchor Bible. Doubleday & Company, New York 1970, 292–293. Vö. Calvin, John: *Commentary on the Book of Psalms*. Trans. by James Anderson. Vol. 4. Baker, Grand Rapids, Michigan 1979, 214–216.

⁹⁵ Leslie, Elmer A.: *The Psalms: Translated and Interpreted in the Light of Hebrew Life and Worship*. Abingdon Press, New York–Nashville 1949, 312. Vö. Balogh Csaba: *i. m.* 35.

⁹⁶ Uo.

A Jer 1,4–5-ben ezt olvassuk: „Mielőtt megformáltalak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek, népek prófétájává tettelek.” Itt teljesen világos, hogy elsősorban Jeremiás prófétai elhivatottságának hitelességéről és autoritásáról szól,⁹⁷ s mivel a két vers Jeremiás prófétai elhívástörténetének része, főként az ő predestináltságát igazolják, ami egyben a kiválasztottságot és az egyediséget is magában foglalja.⁹⁸ De ez nem zárja ki azt a gondolatot, hogy Isten már az anyaméhben is értékesnek tekintti az embert, hiszen már az élet kezdetekor kiválasztja ki prófétáit.

A fentiekből kitűnik, hogy a keresztyén etikának nem szabad közvetlen módon és a szöveg kontextusától elvonatkoztatva idéznie a megnevezett igehelyeket a saját érvelésének alátámasztására. Talán kimondhatjuk, hogy a Szentírás igen keveset beszél közvetlen módon a magzati élet értékéről. Azt viszont kijelenthetjük, hogy már az emberi élet kezdete is Isten gondviselése és hatalma alatt áll, ahogyan azt a fenti igehelyek is üzenik, és ez a teológiai tétel jelentős etikai következményt von maga után. Az, hogy Isten az élet kezdetétől fogva gondviselő és oltalmazó hatalmával van jelen minden egyes ember életében, hasonló magatartásra kötelezi az embert.

Jochem Douma arra emlékeztet, hogy a Biblia szerint elsősorban nem az életnek jár abszolút tisztelet, hanem az élet Urának, aki szabadon dönt élet és halál felől (Deut 32,39),⁹⁹ és ezt követi a szentség parancsa, amely abban a magatartásban nyilvánul meg, hogy amiképpen Isten viszonyul az emberhez, úgy kell az embernek is viszonyulnia mindenhez (Lev 20,7; 1Pét 1,15–16).

Az apostoli atyák és az egyházatyák korából maradtak fenn olyan iratok, amelyek konkrétan beszélnek az abortusz kérdéséről. Az, hogy a korai keresztyénség foglalkozni kezdett a magzatelhajtás kérdésével, annak a következménye, hogy a klasszikus római időszakban feltűnően sok volt a fogamzásgátlás, a magzatelhajtás és a gyermekgyilkosság, és az akkori jogalkotás nem hozott komolyabb döntéseket a magzati élet védelme érdekében, mivel ezt nem is tekintette komoly kérdésnek. Erről tanúskodnak például a következő kijelentések: „A még meg nem született gyerekről nem lehet jogosan

⁹⁷ Clements, Roland. E.: *Jeremiah. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching.* John Knox Press, Atlanta 1988, 17–18.

⁹⁸ McKane, William: *A critical and exegetical commentary on Jeremiah.* Volume 1: Jeremiah I–XXV. The International Critical Commentary. T&T Clark, Edinburgh 1986, 6. Vö. Bright, John: *Jeremiah.* The Anchor Bible. Doubleday & Company, New York 1965, 6–7.

⁹⁹ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz,* 211.

állítani, hogy az ember” (Papianus, Kr. u. kb. 200). „Mielőtt a gyermek megszületik, anyjának egy része az, nevezetesen a zsigereié” (Ulpianus, Kr. u. †228).¹⁰⁰

Az első jól ismert kora keresztyén írás, amely közvetlenül foglalkozik az abortusz kérdésével, a *Didakhé*:

„Ne ölj, ne törj házasságot, gyermeket meg ne ronts, ne paráználkodjál, ne lopj, varázslással ne foglalkozz, ne keverj mérget, ne hajtsd el a magzatot, a megszületett gyermeket ne öld meg.”¹⁰¹

A *Didakhé* mellett Athénagorasz (kb. 133–190) írja, hogy a keresztyének gyilkosoknak tekintik azokat az asszonyokat, akik vetélést kiváltó szerekhez folyamodnak, mert a gyermekek már az anyaméhben isteni gondviselésben részesednek.¹⁰²

Tertullianus (160 körül–220 után) két művében is beszél a magzatelhajtás gyilkos cselekedetéről, az *Apologeticum* IX. 8-ban és a *De anima* 25-ben. Az *Apologeticum*-ban ezt írja a magzatelhajtásról:

„Mi azonban, akiknek a gyilkosság egyszer s mindenkorra tilalmas dolog, az anyaméhben fogamzott magzatot sem pusztíthatjuk el [...]. A szülés megakadályozása: gyorsított gyilkosság. [...] Az is ember, aki csupán lesz ember.”¹⁰³

A *De anima* című könyvében pedig azt írja, hogy a magzatelhajtás emberölés, ugyanis a megszületendő magzatot embernek kell tekinteni, és kiemeli, hogy maga Isten teremt minden emberi életet, és azt védeni vagyunk kötelesek.¹⁰⁴

Nagy Szent Bazileosz (329/330–379) is ír az abortuszról a *De Baptismo* című könyvében, és ebben kijelenti, hogy a magzatelhajtás elveszi annak lehe-

¹⁰⁰ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 214.

¹⁰¹ *Didakhé*, II. 1. ld. *Didakhé*. In: Vanyó László (szerk.): *Apostoli atyák*. Ókeresztény írók. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 1988, (93–101) 94.

¹⁰² *Libellus pro Christianis*, 35. Ld. *Evangelium vitae*, II. 45.

¹⁰³ Védőbeszéd. (*Apologeticum*). In: Vanyó László (szerk.): *Tertullianus művei*. Ókeresztény Írók 12. Szent István Társulat, Budapest 1986, (61–149) 79.

¹⁰⁴ *De anima*, XXV. Tertullianus: *De Anima: A Treatise on the Soul*. Trans. by Peter Holmes. 329–332. [https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,_Tertullianus,_De_Anima_\[Schaff\],_EN.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,_Tertullianus,_De_Anima_[Schaff],_EN.pdf) (2023. ápr. 20.).

tőségét, hogy megéljük az élet értékét és szépségét (I. 23.)¹⁰⁵ A görög egyház Bazileosz szemléletéhez igazodott.¹⁰⁶

Végül, de nem utolsósorban Augustinus, a legkiválóbb latin egyházatyja is írt az abortuszról a *De nuptiis et concupiscentia*, *De fide et symbolo* és *De civitate Dei* című műveiben. A *De nuptiis et concupiscentia* I. 17-ben a kéjsóvár életmód káros és bűnös következményeivel köti össze a magzatelhajtást:

„A nyílt kegyetlenség megdorgálja a rejtett bűnt. Néha valóban ez a kéjes kegyetlenség, vagy ha úgy tetszik, bűnös kéjvágy olyan kirívó módszerekhez folyamodik, mint például a mérgező szerek használata a vetelés elérésére, vagy ha ez nem sikerül, akkor a megfogant magot valamilyen eszközzel még a születése előtt elpusztítják.”¹⁰⁷

Részletesebben a *De civitate Dei* XXII. könyvének 2., 8. és 17. fejezetében beszél az abortuszról vallott álláspontjáról. A 2. fejezetben azokat az anyákat korholja, akik már a méhben megölik gyermeküket; a 8. fejezetben azt fejt ki, hogy minden emberi élet Isten ajándéka, és csak neki van joga dönteni felettük; a 17. fejezetben pedig azt az érdekes gondolatot fogalmazza meg, hogy az emberi élet kezdetén, jóllehet az egyén nem dönthet afelől, hogy éljen vagy nem, erre a döntésre nincs is szükség, ugyanis életben maradása Isten kegyelmének ajándéka.

A nyugati keresztyénségben Augustinus és Jeromos tanítása lett mértékadó.¹⁰⁸ Láthattuk, hogy az apostoli atyák és az egyházatyák egyértelműen foglaltak állást a magzatelhajtás ellen. Érveléseik és álláspontjuk több tekintetben is megalapozták a mai keresztyén etikák abortuszról szóló tanítását.

Hasonló álláspontot képviseltek később Kálvin, Luther, Melanchton reformátorok, majd később Dietrich Bonhoeffer is. Luther Márton azt írja *Asztali beszélgetések* című művében, hogy az abortusz egyike azoknak az istentelen tetteknek, amelyek miatt mindazoknak, akik ezt elkövették, Isten előtt kell

¹⁰⁵ A keresztségről I–II. (De Baptismo). In: Vanyó László (szerk.): *Nagy Szent Bazileosz művei*. Ókeresztény írók, 16. Szent István Társulat, Budapest 2001, (128–215) 167–168.

¹⁰⁶ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 217.

¹⁰⁷ Augustinus: *De nuptiis et concupiscentia: On Marriage and Concupiscence*. Trans. by Philip Schaff. 537–538. [http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_\[Schaff\],_EN.pdf](http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_[Schaff],_EN.pdf) (2023. ápr. 20.)

¹⁰⁸ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 217.

számot adniuk az ítélet napján.¹⁰⁹ Kálvin János a *Törvény harmóniájában* a következőt írja az Ex 21,22 kommentálásánál:

„Az anyaméhbe zárt magzat már ember. Ha pedig méltatlanabb dolog egy embert a saját házában megölni, mint a mezőn, mert mindenkinek a saját háza a legbiztonságosabb menedékhely, mennyivel szörnyűségesebbnek kell akkor találnunk azt, ha egy magzatot, aki még meg sem látta az élet világosságát, megölnék az anyja méhében.”¹¹⁰

Melanchton az öngyilkosság, a gyermekgyilkosság és minden egyéb életellenes gonosz cselekedet közé sorolja az abortuszt (*Loci Communes*, IV. 14.).

Dietrich Bonhoeffer evangélikus lelkész, teológus, a második világháború alatti német ellenállás támogatója és mártírja gyilkoságnak tekinti az abortuszt:

„Isten minden biztonnal egy embert akart megteremteni, és hogy ennek a fejlődő embernek idő előtt elvették az életét. Ez azonban nem egyéb, mint gyilkosság.”¹¹¹

Az általam vizsgált két teológiai etika a Szentírás alapján és a fenti szerzők álláspontjának figyelembevételével fogalmazza meg az abortusszal kapcsolatos álláspontját.

3.2. A családtervezés és szexualitás kérdése

A teológiai etikában az abortusz kérdésköre szorosan kapcsolódik a szexualitáshoz és családtervezéshez. A terhességmegszakítás esetét nem kezelhetjük független kérdésként, ugyanis annak súlya a szülők életére gyakorolt hatásában nyilvánul meg leginkább. A római katolikus etika a szexuáletikai tanításából kiindulva tárgyalja az abortusz kérdését. Ez azért indokolt, mert a gyermekvállalásnak és családtervezésnek a szexuális élet az előfeltétele.

A katolikus egyház szentségnek (sákramentumnak) tekinti a házasságot, ezért a gyermeknemzés a házasság Istentől kapott szent feladata és célja:

„Ehhez a szeretetközösséghez Isten áldást is kapcsolt: »Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá«

¹⁰⁹ Ld. bővebben: Luther Márton: *Asztali beszélgetések*. Luther Márton válogatott művei 8. 2. kiadás. Ford. Márton László. Luther Kiadó, Budapest 2015, 1542–1566.

¹¹⁰ Douma, Jochem: *A tizparancsolat*, 168.

¹¹¹ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*, 137.

(Ter 1,28). A szeretetben eggyé váló férfi és nő Isten ajándékaként az élet átadója, hordozója is lett.”¹¹²

Ez az Istentől kapott feladat felelősséget is jelent a szülők számára, és akkor lesznek jó szülőkké, ha nagy áldásnak (gyermekáldásnak) tekintik gyermekeiket, írja Bernhard Häring,¹¹³ aki szerint a családalapítás fokozott erkölcsi és vallási felelősséget jelent egymás iránt, s emellett olyan élettér megalapozását is, amelyben új emberi életek bontakozhatnak ki.¹¹⁴

Boda László az együttműködésben határozza meg a házasfelek szexuális kapcsolatát: „együttműködni a Teremtő és Megváltó szeretetével az életadásban”.¹¹⁵ Az ember szexualitása tehát nemcsak ösztön vagy készség, hanem olyan célirányos hivatás is, amely a katolikus álláspont szerint csak a házasságon belül valósítható meg.¹¹⁶

A házasságról szóló katolikus tanítás elutasítja a szexuális ösztönök házasságon kívüli megélését, és minden nemi aktust a gyermeknemzés kötelezettsége alá rendel:¹¹⁷ „Minden házastársi aktusnak természete szerint az emberi élet továbbadását kell szolgálnia.”¹¹⁸ Ezért a katolikus egyház roszszalja a fogamzásgátlás mesterséges módszereit és eszközeit, mivel megakadályozzák a nemzést. A tanítóhivatal a születésszabályozás nem elfogadható lehetőségei közé sorolja a mesterséges fogamzásgátlást. A *Humanae vitae* enciklika a természeti erkölcsi rend megszegésének tekint minden olyan próbálkozást, amely természetellenes úton kívánja meggátolni a nemzést.¹¹⁹ Jóllehet VI. Pál pápa enciklikája megerősítette a hagyományos tilalmat, ugyan-

¹¹² A szentségek. Házasság. In: *Magyar Katolikus Egyház – Ecclesia Catholica Hungariae. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://katolikus.hu/cikk/a-szentsegek> (2023. ápr. 26.).

¹¹³ Häring, Bernhard CSSR: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcsoteológia II.* Ford. Németh Mihály. Szent István Társulat, Róma–Budapest–Pannonhalma 2015, 102.

¹¹⁴ Uo. 106.

¹¹⁵ Boda László: *Erkölcsoteológia IV. Emberré lenni vagy birtokolni?* Szent István Társulat, Budapest 2001, 151., 158.

¹¹⁶ Tuba Iván: *i. m.* 124.

¹¹⁷ Graf, Wilhelm: *Szexualitás – házasság – egyház.* Ford. Papp György. Bencés Kiadó, Pannonhalma 1992, 124.

¹¹⁸ Tuba Iván: *i. m.* 133.

¹¹⁹ *Humanae Vitae*. VI. Pál pápa enciklikája a helyes születésszabályozásról, Róma, 1968. A születésszabályozás meg nem engedett útjai, 14. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120#HV14>, (2023. márc. 26.). Vö. még Tuba Iván: *i. m.* 133.

akkor elismerte a természet ritmusát a gyermekek számának és a születésük közötti időköznek a meghatározásában, ezért a fogamzásgátlásra az úgynevezett Ognio–Knaus-módszert ajánlja, amely a nő fogamzóképességének „üres” időpontjain alapul.¹²⁰ A katolikus egyház tiltja a sterilizációt is, kivéve, ha az orvosi eljárás közvetett következménye.

Josef Maria Reuss mainzi püspök nem kérdőjelezi meg az enciklika helyességét, mégis úgy vélekedik, hogy a fogamzásgátlás a házastársak felelősségteljes döntésére tartozik.¹²¹ A római katolikus hierarchia azonban továbbra is tanítja, hogy a fogamzásgátlás önmagában véve helytelen, és emellett azt is, hogy a fogamzásgátló ethosz hozzájárul a „halál kultúrájához”, és legitimálja az aktív eutanáziát és az abortuszt is.¹²² Ez az álláspont nemcsak vitákat váltott ki a katolikus egyházban, hanem a katolikus nők ellenszenvének növekedését is.¹²³

A protestáns egyházak nem tekintik szexualitást a gyermeknemzés kizárólagos eszközének és a házasság céljának. Elvetik Augustinus szemléletét, amely szerint a szexualitás a bűneset negatív következménye. Jóllehet a protestáns egyházak nem tekintik a házasságot szentségnek, a Szentírás alapján mégis állítják, hogy a házasságnak fontos része a szaporodás, és hogy a házasságból születő gyermekek Isten ajándékai.¹²⁴ Dietrich Bonhoeffer és Jochem Douma szerint a házasságban lelkiismereti válságot idézhet elő az a katolikus tétel, amely szerint minden házassági együttlétnek a gyermeknemzésre kell irányulnia.¹²⁵ Karl Barth szerint a szaporodás önmagában szép és ígéretes, de nem az emberi élet célja és értelme.¹²⁶

A protestáns etika azt vallja, hogy a házasság akkor is házasság marad, ha nem részesül gyermekáldásban, és az abortuszt mint a születésszabá-

¹²⁰ Boda László: *i. m.* 159.

¹²¹ Tuba Iván: *i. m.* 134.

¹²² Childress, James F.: *i. m.* 263.

¹²³ Gill, Robin: *Sexuality and Religious Ethics*. In: Gill, Robin: (ed.): *The Cambridge Companion Christian Ethics*. 2nd edition. Cambridge University Press, Cambridge 2012, (271–286) 273.

¹²⁴ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 18., 24., 80. Vö. Banner, Michael: *Christian Ethics and Contemporary Moral Problems*. Cambridge University Press, Cambridge 2003, 274–278.

¹²⁵ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*, 138. Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 82.

¹²⁶ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 80.

lyozás lehetőségét sem tartja járható útnak. Viszont a házaspárokra úgy tekint, mint saját előjogokkal rendelkező és lelkiismerettel felruházott emberekre, akiket a hitükre és lelkiismeretükre hivatkozva lehet megszólítani a családalakítás tekintetében, és ezt kell hirdetni nekik: a keresztyén ember olyan módon is szolgálhat Istennek házasságával, hogy a gyermekek elfogadásával bekapcsolódik Isten teremtő és életet adó munkájába.¹²⁷ Így a házaspárok nem fogják kényszernek érezni a gyermeknemzést, de a magzatelhajtást sem tekintik családtervezési eszköznek.

3.3. Mivel indokolható az abortusz? – Abortuszindikációk

Amint már említettük, orvosi és jogi szempontból vannak olyan meghatározott indokok és helyzetek, amelyek legitimé és kérelmezhetővé teszik az abortuszt. Ezeket a helyzeteket a szakirodalom „indikációk”-nak nevezi, amelyeket a következő négy csoportba soroltam: a) orvosi-egészségügyi/vitális-pszichiátriai; b) eugenikus-embryopathikus; c) jogi-etikai-kriminológiai; d) pszichoszociális, szociális. Az esetek többségében az indikációk nehezen határolhatóak el egymástól, főként ott, ahol az állami törvények csak bizonyos indokok, vagyis indikációk fennállása esetén engedélyezi az abortuszt.¹²⁸ A protestáns és római katolikus abortuszetikák közötti legnagyobb eltérést a felsorolt indikációk elfogadása, illetve elutasítása adja.

A római katolikus teológia álláspontját elsősorban a Katolikus Tanítói-hivatal Hittani Kongregációja által kiadott és a mai napig érvényben lévő nyilatkozatai és az idevonatkozó pápai enciklikák által ismertetem. A következő nyilatkozatok tartoznak ide: *Humanae vitae* (1968), *Donum vitae* (1987), *Evangelium vitae* (1995),¹²⁹ *Dignitas personae* (2008).

A római katolikus etikában az abortusz a szexualitás és családtervezés kérdéskörébe tartozik, és a művi terhességmegszakítás teljes mértékben elítélendő és elfogadhatatlan cselekménynek minősül. Ennek mindennemű formája a kezdődő emberi élet megfontolt és közvetlen megölését jelenti.¹³⁰

¹²⁷ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 103.

¹²⁸ Weber, Helmut: *i. m.* 109.

¹²⁹ Az *Evangelium vitae* II. János Pál pápa 1995. március 25-én kiadott enciklikája, amely az emberi élet értékéről és sérthetetlenségéről ad tanítást. Ld. *Evangelium vitae*. In: *Magyar Katolikus Egyház – Ecclesia Hungariorum Catholica. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/evangelium-vitae> (2023. márc. 24.).

¹³⁰ *Evangelium vitae*, II. 44. („Te alkottad veséimet”: a még meg nem született gyermek méltósága.)

Ebből adódóan a katolikus egyház elfogadhatatlannak nyilvánítja az abortuszt, mivel egy emberi személy ellen elkövetett gyilkosságként határozza meg. Ugyanis a katolikus teológia úgy tekint minden emberi magzatra, mint aki a fogantatás pillanatától kezdődően méltóságteles személy.¹³¹ Vagyis már a fogantatás pillanatában egy új élet kezdődik, amelyet mint emberi életet a leggondosabban kell óvni. Ezért a római katolikus egyház ugyanolyan tettnek értelmezi a magzattelhajtást, mint a csecsemőgyilkosságot, amely súlyos bűnnek számít.¹³² Ezért a katolikus etika nem ismer el egyetlen olyan indikációt sem, amely igazolhatóvá vagy elfogadhatóvá tenné a szándékos magzattelhajtást.¹³³ Bár az enciklikák és nyilatkozatok egyetlen indikációt sem ismernek el legitimnek, mégis hozzátesszük, hogy van olyan eset, amely súlyosságát és drámaiságát tekintve enyhítő körülménynek számít, mindemellett mégsem legitimálható egy ártatlan emberi élet szándékos kioltása.¹³⁴

Mindenekelőtt fontosnak tartom ismét tisztázni, hogy a protestáns teológiai etika kevésbé egységes az abortusz kérdését illetően a római katolikushoz képest. Ez pedig a két felekezet eleve eltérő strukturális felépüléséből adódik. Az viszont tény: a protestáns egyházak többsége elismeri, hogy a terhesség során olyan előre nem látható helyzetek, konfliktusok alakulhatnak ki, amelyek ritkán hagynak más választást, mint a terhesség megszakítását. Ilyen konfliktust előidéző ok lehet az anya életkora, anyagi helyzete, magára maradottsága a gyermek nevelésében, az anya társadalmi kontextusa, a gyermek fogyatékosága stb. A protestáns egyházak a legtöbb esetben tiszteletben tartják ezeket az okokat, és az érintett nő döntését tekintik elsőrendűnek.¹³⁵

Amint azt a 2.2. alpont alatt már jeleztem, a protestáns álláspont kifejtésére a Magyar Református Egyház Zsinatának és a Romániai Református Egyház Zsinatának érvényben lévő nyilatkozatait,¹³⁶ illetve az Evangelische

¹³¹ *Donum vitae*, I. 1. (I. Az emberi embrió tisztelete. 1. Milyen tisztelettel tartozunk az emberi embriónak természetete és identitása jogán?)

¹³² Uo.

¹³³ *Evangelium vitae*, II. 44.

¹³⁴ Uo.

¹³⁵ Ziebertz, Hans-Georg: Human Dignity, Religious Ethics or Hedonism – What Can Predict Young People's Attitudes in Germany Towards the Right to Life in the Cases of Euthanasia and Abortion? In: Ziebertz, Hans-Georg – Zaccaria, Francesco (eds.): *i. m.* (83–104) 87–88.

¹³⁶ *Állásfoglalás a magzati élet védelmében, valamint Az élet Istené* (2016).

Kirche im Deutschland *Isten az élet barátja (Gott ist ein Freund des Lebens)*¹³⁷ című nyilatkozatát veszem alapul.

A protestáns etika a művi magzatelhajtás esetében kész belátni, hogy vannak olyan súlyos esetek, amelyek indokolják az abortusz végrehajtását, és sem jogi, sem etikai szempontból nem tekinti gyilkosságnak az abortuszt,¹³⁸ de leszögezi, hogy az abortuszt soha nem lehet Isten akarata szerinti cselekedetnek tekinteni.¹³⁹ E szemlélet alapján az egyháznak az az elsőrendű feladata, hogy minden lehetséges eszközzel segítse megelőzni azokat a súlyos helyzeteket, amelyből a magzatelhajtás tűnik az egyetlen kiútnak. Az EKD nyilatkozata alapján, amellyel egyetért a magyarországi és romániai református tanítás is, az érintettek lelkiismeretére bízva a döntést azzal a kitéttel, hogy előbb ismerjék el Isten parancsát az életvédelméről, és ennek tudatában hozzák meg a döntést. Ezenfelül a megnevezett protestáns etikai tanítások egyhangúan nyilatkozzák, hogy a magzatelhajtás elfogadható orvosi javaslatra az édesanya egészségének veszélyeztetettsége esetén.¹⁴⁰ Az abortusz mellett való döntés esetében a protestáns egyházaknak az a fő szempontja, hogy az eljárás a lehető legkíméletesebb legyen, vagyis a legkisebb mértékben veszélyeztesse az édesanya testi és lelki egészségét.¹⁴¹

A magyarországi és romániai református egyház életvédelemmel kapcsolatos tanításai két pontban fogalmazznak meg azonos álláspontot az abortusz elfogadhatóságáról:

- a) ha a terhesség vagy a szülés egyértelműen veszélyezteti az anya életét;
- b) ha a terhesség bűncselekmény/nemi erőszak következménye.¹⁴²

Némely pontoknál viszont kis különbség van az erdélyi és a magyarországi felfogás között. Gyökössy Endre egy harmadik kivételt fűz az előbbi kettőhöz: a magzat kimutatható károsodása. Viszont nem tisztázza, hogy konkrétan mit kell érteni a magzat kimutatható károsodásán.¹⁴³ *Az élet Istené* című zsinati tanítás pedig az anya terhessége következtében várható szel-

¹³⁷ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2. (Das ungeborene Leben im Mutterleib).

¹³⁸ *Az élet Istené* (2016), 24.

¹³⁹ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2.

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 205.

¹⁴² Ld. *Az élet Istené* (2016), 24–25. Gyökössy Endre: *i. m.* 98. A Magyarországi Református Egyház Zsinatának munkálatai éppen folytak Gyökössy Endre publikációjának megjelenése idejében, viszont a zsinat nem azonosult a Gyökössy Endre által összeállított pontokkal.

¹⁴³ Gyökössy Endre: *i. m.* 98.

lemi és lelki összeomlását, továbbá a gyermek megállapított fogyatékoságának valószínűségét és az anya kiskorúságát is az abortusz elfogadható indítékai közé sorolja.¹⁴⁴

Noha az általam vizsgált protestáns etikai tanítások szabadabbnak, ugyanakkor visszafogottabbnak tűnnek a római katolikus tanítóhivatal álláspontjához képest, mégis mindkét felekezet felelősséget érez a magzatelhajtáson gondolkodó vagy éppen átesett nők és családok iránt. Ezért buzdítják mind híveiket, mind a világi kormányokat arra, hogy együttérzéssel és felelősségteljesen álljanak az érintettek mellé, a lelkipásztorokat pedig arra szorgalmazzák, hogy tanácsadással legyenek az érintettek segítségére.¹⁴⁵

Tekintettel a Romániai Református Egyház sajátos helyzetére, szükségesnek tartom dióhéjban ismertetni a Román Ortodox Egyház álláspontját is. A Román Ortodox Egyház a Szentírást és az azon alapuló hagyományt tiszteletben tartva tanítja az élet védelmét, beleértve a meg nem született életet is. Az ortodox álláspont árnyalt az abortusz kérdésében, ugyanis az egyház elfogadhatónak tartja az abortuszt, ha az anya élete komoly veszélyben van, és abban az esetben is, ha az orvosi szakvélemény megállapította a születendő gyermek genetikai rendellenességét. Ebben az esetben az ortodox egyház a családra bízta a döntés felelősségét. A megnevezett esetek kivételével minden esetben elutasítja az abortuszt.¹⁴⁶

3.3.1. Az egészségügyi-pszichiátriai indikáció

Az orvosi vagy egészségügyi indikáció az anya testi és pszichés egészségének megőrzését tartja prioritásnak a terhesség alatt. Ekkor elsősorban az anya életének megmentése a cél, ha adott esetben a terhesség súlyosan veszélyeztetné az életét, vagy súlyosan károsítaná testi és pszichikai egzisztenciáját.

Európa országai közül Romániában a legmagasabb az anya életét veszélyeztető terhesség által előidézett halálesetek aránya: 100 000 szülésre 27 ilyen haláleset jut.¹⁴⁷ A vitális vagy profilaktikus (megelőző, óvó, a betegség

¹⁴⁴ *Az élet Istené* (2016), 24.

¹⁴⁵ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2.

¹⁴⁶ Bioetică. Avortul. In: *Biserica Ortodoxă Română*. <https://patriarhia.ro/avortul-78.html> (2023. febr. 24.).

¹⁴⁷ Visky S. Béla: Lehet-e jó lelkiismerettel abortuszt végrehajtani? In: uő: *Megtartó ismeret: mai kérdésekről presbiterek, gyülekezeti tagok, érdeklődők részére*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2018, (248–254) 250.

megelőzésére irányuló) indikáció a következő kérdést veti fel orvostikai szempontból:¹⁴⁸ hogyan viszonyuljon a gyógyításra és megelőzésre rendelt orvostudomány, illetve orvosi hivatás a legális terhességmegszakítás gyakorlatához? Azaz sarkítva: szabad-e úgy beavatkozni, hogy az közben halált okoz, vagy pedig hagyjuk az anyát meghalni, annak ellenére, hogy van esz-
köz az anya életben tartására?¹⁴⁹

Az orvosi indikáció jogi megítélését már ismertettem fentebb, hogy tudni illik ez még azokban az országokban is elfogadott, ahol szigorúan szabályozott vagy tiltott az abortusz. Az orvosi indikáció legitimitásának teológiai, egyházi megközelítése különbséget mutat a protestáns és a római katolikus etikában, viszont ez az egyetlen olyan indikáció, amelyet a római katolikus tanítás is hajlandó enyhítő körülménynek elismerni.¹⁵⁰

Noha az egészségügyi indikáció elfogadott a hivatalos egyházi nyilatkozatokban, ennek ellenére vannak olyan keresztyén etikusok, mint például Bernhard Häring, Jochem Douma és Gaizler Gyula is, akik abból kiindulva utasítják vissza az abortuszt, hogy tévedés lenne úgy tekinteni rá, mint ami az élet védelmének eszköze. Bernhard Häring szerint az anyaság már nem odaadás, hanem önzés lenne, ha saját életének veszélyeztetettsége esetén születendő gyermeke életét áldozná fel. Emellett megjegyzi: az anya döntését az határozza meg nagymértékben, hogy minek vagy kinek tekinti a méhében fejlődő magzatot. Häring az „áldozathozatalnak” csak azt az esetét hajlandó elismerni, amely az anyai szeretetből fakad, és kész önmagát is adni gyermekéért, szemben azzal, hogy – akár orvosi javaslatból kiindulva is – ő támadná meg saját gyermekét. Ellentmondást fedez fel abban, hogy az orvosi indikáció az édesanya vitalitását kívánja megóvni, holott az abortusz esetében fennáll az érintett nők tartós testi károsodása, vagy éppen a meddőség veszélye.¹⁵¹

Jochem Douma Häringhez hasonlóan a magzat és az édesanya közti kapcsolatra helyezi a hangsúlyt: olyan-e a magzat az édesanya számára, mint egy betolakodó, mint egy rákos sejt, amit ki kell vágni, vagy pedig azért áldozza fel magzatát, hogy anyja maradhasson korábban született gyermekének vagy gyermekeinek? Douma szerint a magzatelhajtást nem szabad önvédelemnek nevezni, mert a magzat nem betolakodó, sem pedig az anya

¹⁴⁸ Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog Hippokratésztől a klónozásig*, 96.

¹⁴⁹ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 229–230.

¹⁵⁰ Boda László: *i. m.* 162–163.

¹⁵¹ Häring, Bernhard CSSR: *i. m.* 209.

olyan testrésze, amely ellene támad. Fontos megállapítása Doumának, hogy nem a magzat ellen kell védekezni, hanem az életet veszélybe sodró körülmény ellen.¹⁵²

Egyes szakértők a pszichiátriai indikációt is az orvosi indikációkhoz sorolják, az egyházi nyilatkozatok pedig vagy együtt, vagy egymás mellett említik ezeket. A szakirodalom azon súlyos eseteket tekinti a terhesség pszichikai indítékának, amelyek a nő egészséges szellemi életét veszélyeztetik. Ezen nem az anya időleges lelki krízisét kell érteni, hanem azt a mértékű pszichés károsodást, aminek következtében az anya maradandó pszichiátriai felügyelet és gyógyszeres kezelés alá kerülhet. A pszichiátriai eseten a skizofréniát, mély depressziót, öncsonkító vagy éppen az újszülött ellen irányuló hajlamot értjük. Gaizler Gyula szerint a pszichés károsodás ugyanolyan vagy még fokozottabb mértékben áll fenn azon nők esetében, akiken abortuszt hajtottak végre (ld. posztabortusz-szindróma).¹⁵³ Jochem Douma pedig megjegyzi azt is, hogy a súlyos pszichés károsodást jóval nehezebb bizonyítani, mint a profilaktikus esetben. Hozzáteszi, hogy ugyan vannak határesetek, de a pszichikai indikáció csak akkor fogadható el, ha a szülés után az édesanya nélkülözni fogja a teljes értékű emberi lét ismérveit. Az ilyen kategóriába tartozó pszichés esetek nagyon ritkák. Douma arra is figyelmeztet, hogy a magzat létének és az anya létének szembenállása nagyon könnyen átcsúszhat a magzat létének és az anya jólétének szembeállításába, és ezért a pszichiátriai indikációt óvatosan kell alkalmazni.¹⁵⁴

3.3.2. Az eugenikai indikáció

Az eugenikus, vagy ahogyan újabban nevezik, az embriopathikus indikáció a magzat testi és szellemi egészsége felől közelíti meg a létkérdést. Az indikáció fő kérdése: érdemes-e vállalni a magzat világra hozatalát, ha annál testi vagy szellemi rendellenességet, fogyatékossgot, örökletes genetikai problémát állapítanak meg?

Az eugenetikus indikáció problematikáját nagyméretben az eugenikai vizsgálatok etikusságának kérdése határozza meg. Az emberi személy kialakulásának időpontjánál szó esett a fogamzást követő 14. nap meghatározó szerepéről a magzaton végzett genetikai vizsgálatok esetében. A keresztyén etikusok nagy része óvatosságra int az eugenikai vizsgálatok tekintetében,

¹⁵² Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 232.

¹⁵³ Gaizler Gyula: *i. m.* 95.

¹⁵⁴ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 232–233.

ugyanis féltő, hogy a vizsgálatok indítéka és célja: az emberi nem genetikai „megtisztítása”. Akik az eugenika mellett érvelnek, ebből a morális kérdésből indulnak ki: mennyiben tud emberhez méltó életet élni a komoly testi vagy szellemi rendellenességet hordozó gyermek? Emellett az sem mellékes, hogy ezáltal milyen teher nehezedne a családjára. Ilyen esetből kiindulva megengedhető-e, hogy az anya abortuszhoz folyamodjon?¹⁵⁵

A római katolikus tanítóhivatal teljes mértékben elutasítja az eugenetikai indikációt. Álláspontját azzal támasztja alá, hogy Isten a maga gondviselésébe helyezte a fogantatástól elindult életet, ezért a magzat életét védeni kell. Emellett a tanítóhivatal kitér a magzaton végzett diagnosztika kérdésére is:

„Megengedhetőek a születés előtti diagnosztikus beavatkozások? Ha a születés előtti diagnosztikus beavatkozás az embrió és az emberi főtusz életére és integritására tekintettel van, és ebből fakadóan annak egyéni védelme vagy gyógyítása érdekében történik, akkor a válasz igen.”¹⁵⁶

Ugyanakkor hozzáteszi: semmilyen fejlődési rendellenességet vagy örökletes betegséget megállapító diagnózis nem lehet egyúttal halálos ítélet is a magzatra nézve. Ezért a tanítóhivatal elítél minden olyan eugenetikai vizsgálatot, amely akár az anya, akár az apa, akár az orvos, akár az állam részéről valamilyen meghatározott céllal, például sterilizációval történik.¹⁵⁷

A protestáns teológiai nyilatkozatok nem utasítják el teljes mértékben az eugenetikai indikációt, viszont nem is tekintik abszolút érvényű indikációnak. Az EKD nyilatkozata az *in vitro* és *in vivo* megtermékenyítéssel kapcsolja össze a kérdést. Ugyanis az *in vitro* megtermékenyítésnél bizonyos szelekciót hajtanak végre a petesejteken, hogy kizárják az esetleges sérülést. Kérdés tehát: a laboratóriumi körülmények között megtermékenyített petesejten elvégzett eugenikus vizsgálatok ugyanabba a kategóriába sorolhatók-e, mint azok, amelyeket a méhben levő magzaton végeznek el? Az EKD válasza az, hogy a kettő között különbséget kell tennünk, ugyanis a méhben levő még meg nem született élet védelme mellett mindent meg kell tenni az anya védelmének érdekében is.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 234.

¹⁵⁶ *Donum vitae*, I. 2. (Megengedhetőek-e erkölcsileg a születés előtti diagnosztikus beavatkozások?)

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ *Gott ist ein Freund des Lebens*, 6.2.

A Romániai Református Egyház Zsinatának tanítása elfogadja az eugenetikai indikációt is.¹⁵⁹ A Gyökössy Endre-féle lelkigondozói nyilatkozatban ezt olvashatjuk az eugenetikai indikációról: „[...] ha a magzatot nagy valószínűség szerint, pontosan megállapított károsodás érte”.¹⁶⁰

Bizonyos országokban ma már genetikus vizsgálatokat is végeznek fiatal házásokon, hogy felmérjék, mennyire fokozott az utódok örökletes megbetegedésének kockázata. Ezekkel a vizsgálatokkal kapcsolatban Ferencz Antal három etikai problémát emel ki. Az első az, amit Jochem Douma is említ, a vizsgálatok valószínűségének bizonytalansága.¹⁶¹ A második: a vizsgálat kedvező kimenetele esetén sem áll fenn az a teljes biztonság, hogy nem léphet fel más örökletes betegség. A harmadik pedig az, hogy amikor egy genetikai vizsgálat eredménye áll az emberi, pszichés és érzelmi kapcsolat elé, akkor ez negatívan befolyásolhatja a házastársi kapcsolatot iránti lojalitást.¹⁶² Hadd idézzük itt Visky S. Béla idevágó mondatait:

„Tudomásul kell vennünk, hogy bármennyire szeretnénk is, nem tudjuk tökéletesen uralni az életet. Az áldás mérhetetlenül több, mint az egészség. Nincs olyan élethelyzet, amelyben ezt ne kaphatná meg egy pár, egy család.”¹⁶³

Ami az eugenetikai indikáció alkalmazását illeti, Jochem Douma óvatosságra int. Amellett érvel, hogy ha a vizsgálatok várható eredménye negatívan befolyásolja a gyerekvállalást, akkor egy keresztyén párnak az orvosi javaslat ellenére is meg kell tagadnia a vizsgálatot. A vizsgálatok eredményeinek bizonytalan valószínűsége mellett kritikát fogalmaz meg a magzati diagnosztika mögötti szemléletmóddal és hozzáállással szemben is, s azt „embrionális eutanáziának” nevezi.¹⁶⁴ Ugyanis az eugenetikai vizsgálatok mögött szerinte egy Isten törvényével össze nem egyeztethető hozzáállás rejtőzik, mégpedig a sérült vagy fogyatékos emberi élet degradálása ember alattivá.¹⁶⁵ Ezt Orosz Gábor így fogalmazza meg: „Ha az eugenika érvényre

¹⁵⁹ *Az élet Istené* (2016), 24.

¹⁶⁰ Gyökössy Endre: *i. m.* 98.

¹⁶¹ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válasz. Abortusz*, 234.

¹⁶² Ferencz Antal: *i. m.* 123–124.

¹⁶³ Visky S. Béla: *i. m.* 251.

¹⁶⁴ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válasz. Abortusz*, 235.

¹⁶⁵ Douma, Jochem: *A tízparancsolat*, 168–169.

lép, azzal azt üzennék, hogy van életre méltó és életre méltatlan életek közötti különbségtétel.”¹⁶⁶

Dietrich Bonhoeffer a be nem fejezett *Etikájában* foglalkozik az eugenika kérdésével, és akárcsak Jochem Douma, ő is a világi gondolkodás téves élet-szemléletét látja meghúzódnia mögötte:

„Lehetséges-e, hogy az egészségesek érdekeinek a figyelembevétele teszi szükségyszerűvé ártatlan életek megölését? Ha igen, akkor az azt jelentené, hogy az emberi életnek bizonyos hasznot kell jelentenie a társadalom számára, és ha az megszűnik, elveszti az élet a maga létjogosultságát. [...]”

„Nem tagadható, hogy a súlyos, gyógyíthatatlan örökletes betegségek komoly kihívást és bizonyos veszélyt jelentenek a társadalom számára. A kérdés az, hogy ennek megszüntetését a beteg életek megsemmisítésével kell-e elhárítani? – Nem!”¹⁶⁷

Bernhard Häring is kiemeli, hogy szoros kapcsolat áll fenn az eugenetikai indikáció és az eutanázia problematikája mögötti perspektívák között. Szerinte az eugenetikai indikáció az anyaméhben levő élet kioltásának és a sterilizációnak a helyeslését vonhatja maga után.¹⁶⁸

3.3.3. Az etikai-kriminológiai indikáció

Az etikai indikációnak az a kiindulópontja, hogy a terhesség valamilyen komoly, általában az anya szándéka ellenére történő cselekmény következménye. Jochem Douma szerint ebben az esetben az „erőszak” és az „önvédelem” az indikáció kulcsszavai. A szakirodalom ezt jogi vagy kriminológiai indikációnak is nevezi azokban az esetekben, amikor a terhesség erőszak vagy pedofília következménye. Ezeket a törvény bűncselekménynek minősíti a legtöbb országban. Az etikai indikáció csoportjába sorolják a házasságtörésből következő terhességet is.

A kriminológiai indikáció esetében az a kérdés merül fel, hogy mennyiben felelős a magzat a saját megfogadásának körülményeiért. Emellett számottevő, hogy az anya mennyire képes megbirkózni gyermeke fogantatásának körülményeivel.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Orosz Gábor Viktor: *i. m.* 200.

¹⁶⁷ Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*, 127. és 128.

¹⁶⁸ Häring, Bernhard CSSR: *i. m.* 206–207.

¹⁶⁹ Gaizler Gyula – Nyéky Kálmán: *i. m.* 89.

A római katolikus tanítóhivatal úgy tekint minden, akár házasságon belül, akár azt megelőzően, vagy azon kívül megfogant életre, mint Isten ajándéka, amely fölött az embernek nincs jogában dönteni. Ebből az következik, hogy a római katolikus etika számára nem elfogadott az etikai vagy kriminológiai indikáció.

A tanítóhivatal erkölcstelen bűnnek nyilvánítja mind a nők megerősztolását, mind a pedofíliát, de nem úgy tekint azokra, mint amelyek indítékot adhatnának az abortuszra, s ezért így nyilatkozik:

„[...] az emberi nemzés gyümölcse létének első pillanatától, [...] megköveteli azt a feltétlen tiszteletet, mellyel az ember testi és szellemi egységének erkölcsileg tartozunk.”¹⁷⁰

A *Donum vitae* pedig az hangsúlyozza, hogy a katolikus tanítás szerint az emberi szaporodásnak a házasságon belül kell bekövetkeznie:

„Minden emberi lényt Isten ajándékként és áldásaként kell felfogni. Morális nézőpontból azonban a meg nem született gyermek szempontjából igazán felelős nemzés a házasság gyümölcse kell hogy legyen.”¹⁷¹

Az *Evangelium vitae* ugyan nem konkrétan, de utal az apa felelősségére is.¹⁷² Az etikai indikáció esetében fokozottan hangsúlyossá válik a kérdés, hogy a bűncselekmény az elkövető férfi felelőssége-e vagy nem.

Az *élet Istené* című zsinati nyilatkozat a római katolikus tanításhoz hasonlóan jelenti ki, hogy az emberi élet Isten számára elkülönített, „megszentelt élet”, s ezért egy embert nem a körülményei, a társadalmi helyzete ruházza fel emberi méltósággal és felelősséggel, hanem Isten törvénye. Amint fentebb már említettük, a nyilatkozat túlzásnak tartja gyilkosságnak nevezni az abortuszt, és elfogadhatónak tartja abban az esetben, ha a terhesség nemi erőszak vagy kiskorúval való közösülés következménye. Ha viszont az anya ennek ellenére is vállalja a gyermek kihordását, az egyház kész támogatni őt döntésében.¹⁷³

¹⁷⁰ *Donum vitae*, I. 1. (I. Az emberi embrió tisztelete. 1. Milyen tisztelettel tartozunk az emberi embrióknak természetére és identitására?)

¹⁷¹ Uo. II. 1. (II. Beavatkozások az emberi szaporodásba. 1. Miért kell az emberi szaporodásnak a házasságban bekövetkeznie?)

¹⁷² *Evangelium vitae*, III. 59. (III. Ne ölj. Isten szent törvénye).

¹⁷³ *Az élet Istené* (2016) 23–24.

Gyökössy Endre az abortusz megengedhetőségének második kivételként nevezi meg a bűncselekményből fakadó terhesség esetét.¹⁷⁴

A keresztyén etikusok számára az etikai indikáció kérdése főként a kriminológiai esetekben számít összetettnek, a házasságon kívül fogant magzat elhajtását pedig már jóval konkrétan kezelik. Bernhard Häring a keresztyén áldozathozatalról kialakított téves szemléletet bírálja, amennyiben a házasságtörés eltussolása és a törékeny házasság megmentése céljából „áldoznak” fel a magzatot. Szerinte a keresztyénség olyan áldozatot követel, amelyet az ember azért hoz, hogy más ember életét szolgálja.¹⁷⁵

Gaizler Gyula a nem „kívánt” gyermek kihordása és megszülése mellett érvel, egyetértve a katolikus egyház tanításával. Emellett az örökbeadásra mint járható megoldásra mutat rá, amennyiben az anya vagy a házastársak úgy érzik, hogy számukra feldolgozhatatlan a gyermek fogantatásának eseménye.¹⁷⁶

Az etikai indikáció esetében Jochem Douma is az előbbiekhöz hasonló szigorú szemléletet képvisel. Fontosnak tartja az erőszaktevő férfi megkülönböztetését az erőszakos cselekményből megfogant magzattól. Úgy látja: a gond abból fakad, hogy az anya az őt ért abúzus stigmáját, az életébe betolakodót fogja látni a születendő gyermekben, ezért magzatelhajtás által próbál védekezni ez ellen. Ezt a szemléletet Douma azzal igyekszik mérsékelni, hogy különbséget tesz az erőszaktevő ondója és a magzat között, ami már nem csak a férfihoz tartozik. Morális szempontból azt fogalmazza meg, hogy a megerősokolás elleni tiltakozás lehet erős, viszont egy új emberi élet elfogadása sokkal nemesebb annál. Végül arra hivatkozik, hogy a nemi erőszaktól született gyermek szeretetteljes elfogadása érvényteleníteni fogja a fogantatásának stigmáját.¹⁷⁷

3.3.4. A szociális indikáció

Ezt az indikációt mind a protestáns, mind a római katolikus etika elveti, és nem tekinti elfogadható abortuszindítéknak. Ezt azért szükséges megemlíteni, mivel vannak olyan országok, például Nagy-Britannia is, ahol elfogadott a szociális indikáció.

¹⁷⁴ Gyökössy Endre: *i. m.* 98.

¹⁷⁵ Häring, Bernhard CSSR: *i. m.* 208.

¹⁷⁶ Gaizler Gyula: *i. m.* 91.

¹⁷⁷ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 237.

A szociális vagy pszichoszociális indikáció meghatározása nagyon képlekeny, és eleve magában hordozza a korlátok önkényes meghúzásának lehetőségét. Pszichoszociális indikáción azokat a pszichikai feszültségeket értjük, amelyeket a terhesség idéz elő az anya társadalmi kapcsolataiban: férjezetlen lány; házas asszony, aki mástól vár gyermeket; házasságtörés; rossz családi állapot stb.¹⁷⁸ Szociális indikáción pedig gazdasági és anyagi okok miatt elkövetett abortuszt értünk. Jochem Douma és Bernhard Häring¹⁷⁹ is egyetért abban, hogy a pszichoszociális és szociális indikáció esetében hiányzik az életet fenyegető faktor, amely a többi indikációnál mindig megjelent valamilyen módon. Douma szerint a pszichoszociális indikáció tényállása a következő: „Nem a gyermek léte áll szemben az anya életével, hanem a gyermek léte az anya jólétével.”¹⁸⁰

Gaizler szerint a szociális indikáció sokkal inkább a tehetetlen állam számára jelent megoldást. Mivel az állam képtelen arra, hogy a megterhelést jelentő helyzetekben olyan alternatívát kínáljon fel az anya számára, amely kizárja az ölést, a döntés súlyát az anyára ruházza.¹⁸¹ Ilyen helyzetekben Visky S. Béla a lelkipásztorok szerepét hangsúlyozza. Úgy véli, hogy a lehető legteljesebb empátia és szolidaritás mellett, amelyet mind a lelkipásztoroknak, mind a keresztyén közösségnek konkrétan kell kinyilvánítania, a Krisztus által szerzett bűnbocsánatra és Isten gondviselésének nagyságára kell irányítani az értintettek figyelmét.¹⁸² Szűcs Ferenc szerint a szociális indikáció mögött szociális probléma rejlik, amire csakis szociális megoldást lehet és kell adni, és helyteleníti azt az felfogást, hogy a társadalmi életszínvonal érdekében az ember utilitarista, más szóval haszonelvű szemléletnek rendelje alá az életet.¹⁸³

3.4. Gyilkos bűn-e, vagy pedig elfogadható rossz az abortusz?

Amint láthattuk, a római katolikus álláspont szerint az abortusz minden esetben gyilkos bűn, míg az ismertett protestáns álláspontok szerint a magzatelhajtás bizonyos esetekben „elfogadható bűn”, de nem nevezhető gyilkosságnak.

¹⁷⁸ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 237.

¹⁷⁹ Häring, Bernhard CSSR: *i. m.* 207.

¹⁸⁰ Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*, 238.

¹⁸¹ Gaizler Gyula: *i. m.* 91.

¹⁸² Visky S. Béla: *i. m.* 252.

¹⁸³ Szűcs Ferenc: *i. m.* 227.

Míg a katolikus etika a fogantatástól kezdődően, tehát a zigótaállapottól kezdve tekinti emberi személynek a magzatot, addig a protestáns etika az ivarsejtek egyesülésétől.

Sem a katolikus, sem a protestáns egyház nem fogadja el az abortuszt a családtervezés eszközeként.

A katolikus abortuszetika álláspontjának ismeretében az a kérdés merült fel bennem, hogy vajon nem képvisel-e túlzottan kategorikus szemléletet. Az a kijelentés, hogy az abortusz kárhuzatos bűn, úgy gondolom, nem kimondottan bibliai megalapozottságú álláspont. Láthattuk, hogy a Szentírás nem beszél konkrétan az abortusztól. Az ember istenképűségének gondolata nem tartozik a Szentírás legfontosabb üzenetei közé. Az emberi méltóság egyetemes értékének gondolata pedig a természeti jogrendből következik, és nem a Bibliából. A gyilkosságot tiltó parancsolatokat közvetlenül a magzati létre vonatkoztatni szintén erőltetett, ugyanis azok elsősorban a megszületett emberekre vonatkoznak.

Keresztyén hívőként nem könnyű választ adni jelenünk olyan súlyos etikai kérdéseire, amelyekre a Szentírásban nem találunk közvetlen és konkrét utalást, s így konkrét tanítást sem. Ha pedig az ilyen esetekben a kategorikus válaszok tűnnek megoldásnak, akkor fel kell tennünk a kérdést: vajon legitim írásmagyarázat útján jutottunk el a kategorikus válaszokhoz? Ezzel nem azt akarom állítani, hogy a katolikus álláspont megalapozatlan vagy helytelen volna bibliai szempontból, csupán azt észrevételezem, hogy nem mentes a morálfilozófiai aspektustól. És ez a kritika ugyanúgy érvényes a protestáns etikára is, amennyiben olyan kérdésekre keres kategorikus válaszokat, amelyekre a Szentírás nem ad konkrét válaszokat. Ez nem azt jelenti, hogy a keresztyén etikának nem szabad teológiaiilag elgondolkozni az ilyen kérdésekről. Azonban a kérdésre adott teológiai válaszokról nem jelenthető ki, hogy azok közvetlenül egyik vagy másik textusból származnak. Abban az esetben, ha nincsenek olyan igehelyek, amelyek közvetlen és biztos alapot nyújtanának a válaszokra, a teológiának a teljes Szentírás tanításának szellemét figyelembe véve kell keresnie a megoldást. Ilyen átfogó bibliai tanítás Isten megelőző szeretete, vagy éppen Isten akaratának szuverenitása, amelyek adott esetben a jelenlegieknél szigorúbb következtetésekre juttathatják a protestáns etikát.

A protestáns etika a lelkiismeretre hivatkozik az abortuszhoz való felfogás eldöntésében. Ez a lelkiismeret azonban nem az emberi belső han-

got jelenti, hanem az Istennel való „együtt-tudást”.¹⁸⁴ Ebből a gondolatból kiindulva úgy vélem, hogy a keresztyén egyháznak az evangéliumi igazság hirdetése és képviselése mellett legalább annyira fontos, hogy Isten kegyelméhez és irgalmához mutasson utat a lelki terhet cipelő embernek.

Ennek megvalósulását abban a viszonyulásban látom, amely az abortuszon átesett nőket nem a dogmatikus vagy kategorikus válaszokkal fogadja, hanem empátiában, pasztorációban, kísérésben részesíti őket. Krisztus nem a bírálkozás és ítélethozatal feladatát bízta a maga egyházára, hanem az evangélium hirdetését (Mt 28,19), amely magában foglalja a tanítás és a gyógyítás felelősségét is (Mt 10,7–8; Lk 9,2; 19,10).

Ha az abortusz bűn, az egyháznak ezt nem szabad elhallgatnia, de úgy kell szeretnie a bűnöst, ahogyan Isten szereti őt (Jn 3,16–17). A keresztyén teológiának és egyháznak az a feladata, Isten kegyelmét és a bűnbocsánatot ismertesse meg és hirdesse minden bűnös embernek.

Felhasznált irodalom

1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről. In: *Wolters Kluwer*. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99200079.tv> (2023. márc. 18.)
- A keresztségről I–II. (De Baptismo). In: Vanyó László (szerk.): *Nagy Szent Bazileosz művei*. Ókeresztény írók, 16. Szent István Társulat, Budapest 2001, 128–215.
- A szentségek. Házasság. In: *Magyar Katolikus Egyház – Ecclesia Catholica Hungariae. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://katolikus.hu/cikk/a-szentsegek> (2023. ápr. 26.).
- Abortion. In: *The New Encyclopaedia Britannica*. Volume 1. 15th edition. Encyclopaedia Britannica Inc., Chicago 1996, 35–36.
- Abortusz. In: *Arkanum. Kézikönyvtár/Magyar etimológiai szótár*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/abortusz-F14F1/> (2023. márc. 13.)
- Abortusz. In: Élesztős László – Rostás Sándor (főszerk.): *Magyar nagylexikon. I. kötet (A–ANC)*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1993, 16.

¹⁸⁴ Συνειδησις: 1. tudat (az a tény, hogy az ember tud önmagáról és életének még oly rejtett, belső jelenségeiről), öntudat, lelkiismeret. 2. Lelkiismeret (az embernek önmaga lelki-erkölcsi minőségéről alkotott ítélete; hitben az isteni kijelentés normáihoz való igazodás vagy embernek erről alkotott ítélete, erre való reflektálása). Róm 2,15; 9,1; 1Kor 10,29; 2Kor 1,12; 4,2 stb. Ld. Varga Zsigmond J. (szerk.): *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Kálvin Kiadó, Budapest 1996, 902.

- Abortuszstatisztikák Romániában [Statistici despre avort în România]. In: *Darul Vieții*. 2023. április 6. <http://www.darulvietii.ro/resurse/statistici/statistici-despre-avortul-din-romania/> (2023. szept. 24.).
- Apostol, Nicoleta: *Dreptul la avort și drepturi reproductive în Europa și România*. Centrul de Dezvoltare Curriculară și Studii de Gen: FILIA (Centrul FILIA) și Euroregional Center for Public Initiatives (ECPI), București 2012. <https://centrulfilia.ro/new/wp-content/uploads/2021/01/Dreptul-la-avort-si-drepturi-reproductive-in-Europa-si-Romania.pdf> (2023. márc. 7.).
- Augustinus: *De nuptiis et concupiscentia: On Marriage and Concupiscence*. Trans. by Philip Schaff. 537–538. [http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_\[Schaff\],_EN.pdf](http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/03540430,_Augustinus,_De_Nuptiis_Et_Concupiscentia_[Schaff],_EN.pdf) (2023. ápr. 20.)
- Az élet Istené. A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása. [Kolozsvár, 2009. november 18.] Erdélyi Református Egyházkerület, <https://reformatus.ro/rolunk/zsinat> (2023. márc. 7.).
- Az élet Istené. A Romániai Református Egyház Zsinatának bioetikai kérdésekkel kapcsolatos tanítása. Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa. Kolozsvár 2016.
- Állásfoglalás a magzati élet védelmében. In: *A Magyarországi Református Egyház Budapestben, 1991. február 27-én megnyílt zsinatának jegyzőkönyve, III. ülés, 1992. május 5.* Magyarországi Református Egyház, https://www.reformatus.hu/documents/332/1992.05.05_%C3%81ll%C3%A1sfoglal%C3%A1s_a_magzati_%C3%A9let_v%C3%A9delm%C3%A9ben.pdf (2023. márc. 7.).
- Balogh Csaba: Teremtés és születés. A Zsoltárok 139,13–16 antropológiai kérdései. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 3. (2012), 9–36.
- Banner, Michael: *Christian Ethics and Contemporary Moral Problems*. Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Barna Gábor: Abortusz. In: Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar katolikus lexikon. I. kötet (A–Bor)*. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2004, 16–24.
- Bioetică. Avortul. In: *Biserica Ortodoxă Română*. <https://patriarhia.ro/avortul-78.html> (2023. febr. 24.).
- Blocher, Henri: *Kezdetben*. Ford. Tóth Béla. Harmat Kiadó, Budapest 1998.
- Boda László: *Erkölcsteológia IV. Emberré lenni vagy birtokolni?* Szent István Társulat, Budapest 2001.
- Bonhoeffer, Dietrich: *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Ford. Visky S. Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015.
- Bright, John: *Jeremiah*. The Anchor Bible. Doubleday & Company, New York 1965.
- Brink, Gijsbert van den – Kooi, Cornelis van der: *Keresztyén dogmatika*. Ford. Kiss Jenő, Márton János, Kelemen Csongor Attila, Sógor Géza. Exit Kiadó, Kolozsvár 2022.

- Bruggemann, Walter: *Genesis. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press, Atlanta 1982.
- Brynes, Timothy A. – Segers, Mary C. (eds.): *The Catholic Church and the Politics of Abortion: A View from the States*. Routledge Taylor and Francis Group, London–New York 2019.
- Calvin, John: *Commentary on the Book of Psalms*. Trans. by James Anderson. Vol. 4. Baker, Grand Rapids, Michigan 1979.
- Calvin, John: *Commentaries on The first book of Moses called Genesis*. Trans. by John King. Vol: 1. Baker, Grand Rapids, Michigan 1979.
- Childress, James F.: Christian Ethics, Medicine, and Genetics. In: Gill, Robin (ed.): *The Cambridge Companion to Christian Ethics*. 1st edition. Cambridge University Press, Cambridge 2001, 261–276.
- Clements, Roland. E.: *Jeremiah. Interpretation. A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. John Knox Press, Atlanta 1988.
- Dahood, Mitchell: *Psalms III. 101–150*. The Anchor Bible. Doubleday & Company, New York 1970.
- De anima*, XXV. Tertullianus: *De Anima: A Treatise on the Soul*. Trans. by Peter Holmes. 329–332. [https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,Tertullianus,_De_Anima_\[Schaff\],_EN.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0160-0220,Tertullianus,_De_Anima_[Schaff],_EN.pdf) (2023. ápr. 20.).
- Dignitas personae. In: *Kattanok. Katolikus moráleteológia*. <http://kattanok.weebly.com/hit-tani-kongregaacutecioacute-dignitas-personae.html> (2023. márc. 24.).
- Donum vitae. Katolikus Tanítóhivatal – Hittani Kongregáció: Instrukció a kezdődő emberi élet tiszteletéről és az utódnemzés méltóságáról. In: *Magyar Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=187> (2023. márc. 24.).
- Douma, Jochem: *Házasság és szexualitás. Válás. Abortusz*. Ford. Czanik Péter, Iránytű Kiadó, Budapest 1998.
- Douma, Jochem: *A tízparancsolat*. Ford. Czanik Péter, Iránytű Kiadó, Budapest 1994.
- Evangelium vitae. II. János Pál pápa enciklikája a püspököknek, a papoknak és diakónusoknak, szerzeteseknek és szerzetesnőknek, a laikus krisztushívőknek és minden jóakarátú embernek az emberi élet sérthetlenségéről. 1995. március 25. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=78> (2023. márc. 24.).
- Ferencz Antal: *A bioetika alapjai*. Szent István Társulat, Budapest 2001.
- Fretheim, Terence E.: *Exodus. Interpretation: A Bible Commentary for Teaching and Preaching*. Westminster John Knox Press, Louisville 1991.
- Gaizler Gyula: *Bioetika*. Pázmány könyvek. [Pázmány Péter Katolikus Egyetem], Budapest 1999.
- Gaizler Gyula – Nyéky Kálmán: *Bioetika*. Gondolat Kiadói Kör, Budapest 2003.

- Gill, Robin: Sexuality and Religious Ethics. In: Gill, Robin: (ed.): *The Cambridge Companion Christian Ethics*. 2nd edition. Cambridge University Press, Cambridge 2012, 271–286.
- Global and Regional Estimates of Unintended Pregnancy and Abortion. In: *Guttmacher Institute*. <https://www.guttmacher.org/fact-sheet/induced-abortion-worldwide> (2023. márc. 13.).
- Gott ist ein Freund des Lebens. In: *EKD – Evangelische Kirche im Deutschland*. https://www.ekd.de/gottistfreund_1989_vorwort.html (2023. márc. 29.).
- Gralf, Wilhelm: *Szexualitás – házasság – egyház*. Ford. Papp György. Bencés Kiadó, Pannonhalma 1992.
- Gyökössi Endre: A magyar református egyház lelkigondozói álláspontja a magzat jogairól és a serdülők nemi életéről. In: *Confessio* 16. (1992/3), 97–101.
- Häring, Bernhard CSSR: *Krisztus törvénye III. Részletes erkölcssteológia II*. Ford. Németh Mihály. Szent István Társulat, Róma–Budapest–Pannonhalma 2015.
- Horn, Trent: *20 Answers Abortion: Catholic Answers*. El Cajon, California 2014.
- Humanae Vitae. VI. Pál pápa enciklikája a helyes születésszabályozásról, Róma, 1968.
A születésszabályozás meg nem engedett útjai, 14. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=120#HV14>, (2023. márc. 26.).
- Jobbágyi Gábor: *A méhmagzat életjoga. Az abortusz ellentmondásai és jogellenessége*. Szent István Társulat, Budapest 1997.
- Jobbágyi Gábor: *Az élet joga. Abortusz, eutanázia, művi megtermékenyítés*. Szent István Társulat, Budapest 2004.
- Jobbágyi Gábor: *Orvosi jog Hippokratésztől a klónozásig*. 4. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2014.
- Kaiser, Bernhard: *Keresztyén etika, egy bukott világban való életről*. 1. rész. Selye János Egyetem – Református Teológiai Kar, Komárom 2018.
- Kaiser, Walter C.: *Exodus*. The Expositor’s Bible Commentary with the New International Version. Vol. 2. Zondervan, Grand Rapids, Michigan 1990.
- Kant, Immanuel: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája*. Ford. Berényi Gábor. Gondolkodók. Gondolat Kiadó, Budapest 1991.
- Leslie, Elmer A.: *The Psalms: Translated and Interpreted in the Light of Hebrew Life and Worship*. Abingdon Press, New York–Nashville 1949.
- Luther Márton: *Asztali beszélgetések*. Luther Márton válogatott művei 8. 2. kiadás. Ford. Márton László. Luther Kiadó, Budapest 2015, 1542–1566.
- M. Tulli Ciceronis De Officiis Liber Primus. In: *The Latin Library*. <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/off1.shtml#105> (2023. márc. 19.).

- Mannien, Bertha Alvarez: *Dialogues on the ethics of abortion*. Taylor & Francis Group, New York–London 2022.
- McKane, William: *A critical and exegetical commentary on Jeremiah. Volume 1: Jeremiah I–XXV*. The International Critical Commentary. T&T Clark, Edinburgh 1986.
- Orosz Gábor Viktor: Születés és a halandóság etikája. In: Fazakas Sándor (szerk.): *A protestáns etika kézikönyve*. Kálvin Kiadó – Luther Kiadó, Budapest 2017, 179–222.
- Rerum Novarum. XIII. Leó pápa enciklikája a munkáskérdésről (az első pápai szociális körlevél). Róma, 1891. In: *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia*. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=125> (2023. márc. 23.).
- Román polgári törvénykönyv*. 2. kiadás. Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár 2017.
- Rózsa Huba: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe*. Szent István Társulat, Budapest 2016.
- Sebestyén Jenő: *Református etika*. Iránytű Kiadó, Budapest–Gödöllő 1993.
- Szűcs Ferenc: *Teológiai etika*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest 1993.
- The World's Abortion Laws. In: *Center for Reproductive Rights*. <https://reproductive-rights.org/maps/worlds-abortion-laws/> (2023. márc. 13.).
- Tóth Kálmán: Kazuisztikus törvény. In: Bartha Tibor (szerk.): *Keresztény bibliai lexikon*. II. kötet. Kálvin János Kiadó, Budapest 1993.
- Tuba Iván: VII. Személy és erkölcs. In: Beran Ferenc (szerk.): *Emberismeret és etika*. Szent István Társulat, Budapest 2002, 119–140.
- Vanyó László (szerk.): *Apostoli atyák*. Ókeresztény írók. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 1988.
- Vanyó László (szerk.): *Tertullianus művei*. Ókeresztény Írók 12. Szent István Társulat, Budapest 1986.
- Varga Zsigmond J. (szerk.): *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*. Kálvin Kiadó, Budapest 1996.
- Visky S. Béla: *Megtartó ismeret: mai kérdésekről presbiterek, gyülekezeti tagok, érdeklődők részére*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár 2018.
- Weber, Helmut: *Speciális erkölcsi teológia*. 2. kiadás. Szent István Társulat, Budapest 2015.
- Yamauchi, Edwin M.: Abortion. In: Yamauchi, Edwin M. – Wilson, Marvin R. (eds.): *Dictionary of Daily Life in Biblical & Post-Biblical Antiquity: Abortion*. Complete in One Volume, A–Z. Hendrickson Publishers Marketing, Peabody, Massachusetts 2014, 5–10.
- Ziebertz, Hans-Georg – Zaccaria, Francesco (eds.): *Euthanasia, Abortion, Death Penalty and Religion – The Right to Life and its Limitations*. International Empirical Research, Springer International Publishing, Cham, Switzerland 2019.

The Question of Abortion in Protestant and Roman Catholic Ethics

Abortion is a topic that is gaining more and more attention today. It is present in the everyday life of Western cultures, whether we think of the "pro-choice" or "pro-life" movements, and more and more political parties have included the issue of legalising or even liberalising abortion in their campaigns. Public forums in the media often seek the views of both public figures and members of the public on the liberalisation and possible restriction of abortion. In the midst of the many opinions and political debates, the Church's teaching and theological positions on abortion are negligible. It may seem that the weight of Church teaching has become marginal in the discussion of public issues in the postmodern society.

In this paper I have explored the philosophical perspectives from which we refer to the topic of abortion today. I have focused on the concept of human dignity, following Marcus Tullius Cicero, René Descartes and Immanuel Kant, then I explored the theological definition of the concept of human dignity. At this point the difference between the Protestant and Roman Catholic theological understanding and exposition of the theological idea of the "imago Dei" emerged. What is a strong common ground between the two theological perspectives on the dignity of human life is the definition of human life as a gift from God. All moral judgments must be made from this perspective.

Then I examined the Scriptures that are commonly used as a reference against abortion in theological ethics. A partial exegetical analysis of the texts has shown that in most cases they cannot be accepted as direct statements. The Bible does not directly address the issue of abortion. For this reason, I have also sought out the works of theologians from whom these interpretations can be derived (*Didache*, *Papianus' letter*, *Tertullian: De Anima, Apologeticum*, *St Basil: De Baptismo*, *St Augustine: De Nuptiis et Concupiscentia, De Fide et Symbolo, De Civitate Dei*). Last but not least, I have also examined the Reformers' statements on apostasy.

An important emphasis in the essay is the comparison of the Protestant and Roman Catholic positions. This comparison reveals that the two theological ethics take different positions on distinctive points, thanks to the different theological foundations and starting points that I discuss in the paper. I illustrate the comparison with the church statements, ethical statements and encyclicals that are still in force.

Keywords: abortion, Christian ethics, dignity of life, abortion and the Bible.